„Vojna skončila, nech žije vojna!“ Ukrajinská vojensko-politická emigrácia v Československu v medzivojnovom období[1]

MICHAL ŠMIGEĽ

Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

“The War Is Over, Long Live the War!” Ukrainian Military-Political Émigrés in Czechoslovakia during the Interwar Period.

Abstract: The defeat of the Ukrainian state-building projects of the revolutionary period of 1917–1921 triggered a large-scale wave of political and military emigration, giving rise to one of the characteristic phenomena of Ukrainian history in the interwar period. Czechoslovakia occupied a distinctive place in the history of interwar Ukrainian emigration. Already during the final phase of the Ukrainian struggle for statehood, the republic came into direct contact with its military and political actors. Czechoslovakia became a place of internment for several Ukrainian military formations and a centre of political exile, educational and cultural life, as well as of the Ukrainian émigrés' continuing political and organisational activities in the years that followed. Ukrainian emigration in interwar Czechoslovakia has long attracted the attention of Czech and Slovak historiography. The predominant scholarly focus on educational, academic, cultural, and social activities has, to some extent, overshadowed the military-political dimension of Ukrainian emigration, individual aspects of which have generally received only partial and fragmentary treatment in Czech and Slovak scholarship. The present study aims to analyse Ukrainian military-political emigration in Czechoslovakia as a dynamic and internally differentiated phenomenon and to trace both its continuities and transformations from the final phase of the Ukrainian Revolution through the end of the 1930s.
Keywords: Ukrainian struggle for statehood; Ukrainian military-political emigration, Czechoslovakia and the Ukrainian Question, Polish-Ukrainian relations, Czechoslovak-Ukrainian Relations in the 20th Century.

DOI: https://doi.org/10.24040/ahn.2026.29.01.30-64

Na úvod

Porážka ukrajinských štátotvorných projektov revolučného obdobia rokov 1917 – 1921 vyvolala rozsiahlu vlnu politickej a vojenskej emigrácie a vytvorila jeden z charakteristických fenoménov ukrajinských dejín

[1] Štúdia je výstupom z projektu VEGA č. 1/0537/24 „Pôsobenie ukrajinských emigrantských organizácií a vojenských formácií na Slovensku v 20. – 40. rokoch 20. storočia“.

medzivojnového obdobia. Za hranicami ukrajinských území, ktoré sa stali súčasťou susedných štátov, sa ocitli desaťtisíce bývalých vojakov a dôstojníkov ukrajinských armád, predstaviteľov štátnych štruktúr, politikov, verejných činiteľov a príslušníkov inteligencie. Pre značnú časť tohto vojensko-politického prostredia pritom emigrácia neznamenala rezignáciu na predchádzajúcu činnosť, ale zväčša pokračovanie zápasu o ukrajinskú štátnosť v nových podmienkach a inými prostriedkami. Jeho organizačné formy, ideové východiská a metódy činnosti sa však v priebehu dvoch desaťročí výrazne menili.

Osobitné miesto v tomto procese zaujímalo Československo. Jeho význam nemožno redukovať iba na úlohu jednej z krajín, kde sa usadila ukrajinská emigrácia. Československá republika sa už v záverečnej fáze ukrajinského zápasu o štátnosť dostávala do bezprostredného kontaktu s jeho vojenskými a politickými aktérmi. Jej vzťah k ukrajinskej otázke pritom ovplyvňovali nielen stanoviská dohodových mocností na povojnové usporiadanie Európy, ale aj vlastné predstavy Prahy o usporiadaní stredovýchodnej Európy, vzťahy s Poľskom a Ruskom, ako aj vlastné bezpečnostné a hospodárske záujmy. Na československom území boli internovaní príslušníci ukrajinských vojenských formácií a neskôr tu našli útočisko tisíce politických emigrantov. Vďaka tzv. Ruskej pomocnej akcii vzniklo rozsiahle inštitucionálne zázemie ukrajinského exilu a Praha sa zaradila medzi jeho najvýznamnejšie európske centrá. Československo sa tak stalo priestorom internácie a politického exilu, vzdelávacieho a kultúrneho života, ale aj pokračujúcej politickej a organizačnej činnosti ukrajinskej emigrácie.

Problematika ukrajinskej emigrácie v medzivojnovom Československu už dlhšie priťahuje pozornosť českej a slovenskej historiografie. Výrazný rozvoj jej výskumu nastal najmä v 90. rokoch 20. storočia a v prvom desaťročí 21. storočia. Jeho hlavnými centrami sa stali predovšetkým pražské historické výskumné a akademické pracoviská v Českej republike a akademické a odborné pracoviská v Prešove na Slovensku. Výsledkom bola pomerne rozsiahla a žánrovo pestrá odborná produkcia zahŕňajúca vedecké monografie a štúdie, tematické zborníky, biografické práce i edície dokumentov. Z tematického hľadiska sa doterajší výskum sústreďoval predovšetkým na podporné a vzdelávacie inštitúcie späté s Ruskou pomocnou akciou realizovanou v Československu (zameranou na podporu ukrajinskej a ruskej emigrácie), na jej spolkový, kultúrny, umelecký, vydavateľský a publikačný život, na pôsobenie ukrajinskej inteligencie vo vedeckom, pedagogickom a kultúrnom prostredí republiky a na životné osudy jednotlivých predstaviteľov ukrajinského

exilu.[2] Napriek rozsahu tejto historiografickej produkcie tak zostáva jeho poznanie tematicky nerovnomerné. Dominantný záujem o vzdelávacie, vedecké, kultúrne a spoločenské aktivity do určitej miery zatienil vojensko-politický rozmer ukrajinskej emigrácie, ktorého jednotlivé aspekty boli spracované v českej a slovenskej odbornej produkcii prevažne parciálne a fragmentárne. Podstatne väčšiu pozornosť tejto problematike venovala ukrajinská a poľská historiografia, v ktorých bola predmetom sústavnejšieho výskumu.

Genézu vojensko-politickej emigrácie pritom nemožno oddeliť od ukrajinského revolučného zápasu o štátnosť, poľsko-ukrajinskej vojny a postavenia ukrajinskej otázky v politike Dohody, boľševického Ruska, Poľska, Československa atď. Jedným zo spojovacích článkov medzi revolučným obdobím a emigráciou sa stala internácia príslušníkov Ukrajinskej haličskej armády v Československu a ich následný prechod do civilného a politického exilu. Jeho vojensko-politický potenciál však nezanikol. Zo skúsenosti ozbrojeného zápasu a povojnovej emigrácie vyrastali nové organizačné a ideové formy reprezentované medzi iným Ukrajinskou vojenskou organizáciou (UVO) a následne Organizáciou ukrajinských nacionalistov (OUN). Československo sa pritom stalo jedným z významných prostredí ich emigrantsko-integračných snáh, formovania a pôsobenia. Význam tejto časti emigrácie opätovne vzrástol v druhej polovici 30. rokov, keď kríza versaillského usporiadania a udalosti európskych osudných rokov 1938 – 1939 zdaniteľne otvorili nové možnosti pre ukrajinské štátotvorno-národovecké aktivity.

Cieľom predkladanej štúdie je analyzovať ukrajinskú vojensko-politickú emigráciu v Československu ako dynamický a vnútorne diferencovaný fenomén a sledovať jeho kontinuitu i premeny od záverečnej fázy ukrajinskej revolúcie až po koniec 30. rokov. V tomto rámci sa pozornosť sústreďuje najmä na ukrajinskú otázku vo vzťahu k Poľsku a Československu, internáciu ukrajinských vojenských formácií a Ruskú pomocnú akciu, ako aj na formovanie a pôsobenie UVO a OUN v krajine v kontexte ich zahraničných aktivít. Záverečnú rovinu predstavuje aktivizácia ukrajinského nacionalistického hnutia v podmienkach krízy Československa, udalostí na Karpatskej Ukrajine a narastajúceho poľsko-ukrajinského konfliktu na prahu 2. svetovej vojny.

Takto koncipovaný pohľad umožňuje zachytiť vývoj ukrajinského vojensko-politického exilu v Československu – od prostredia internačných táborov a formovania politického exilu, cez jeho vnútornú rozdrobenosť a protirečenia až po vznik a pôsobenie nacionalistických štruktúr. Nejde

[2] Podrobnejšie viď: HARBUĽOVÁ, Ľubica: Život ukrajinskej emigrácie v medzivojnovom Československu v prácach českých a slovenských historikov. In: *Človek a spoločnosť*, roč. 22, 2019, Supplement, s. 120-136.

pritom o predpoklad jednoduchej organizačnej či ideovej kontinuity, ale o sledovanie vzájomných väzieb, generačných a ideových premien a spôsobov, akými toto prostredie reagovalo na meniace sa československé a európske pomery. Práve táto dimenzia ukrajinskej emigrácie bola v doterajšej českej a slovenskej historiografii spracovaná prevažne fragmentárne. Predkladaná štúdia sa ju preto pokúša sledovať v jej vzájomných súvislostiach ako osobitnú líniu dejín ukrajinského exilu a československo-ukrajinských vzťahov v medzivojnovom období.

Ukrajinská revolúcia medzi boľševikmi, „bielymi“ a Poliakmi

Ukrajinská revolúcia, ktorá sa vyvíjala v kontexte revolučných otrasov v Rusku v roku 1917, zrodila v januári roku 1918 nielen nezávislú Ukrajinskú národnú republiku (UNR), ale aj okamžitý krvavý zápas s ruským boľševizmom o jej existenciu. Po podpísaní Brest-Litovskej dohody s Centrálnymi mocnosťami začiatkom februára 1918 čelila republika monarchistickému prevratu hajtmana Pavla Skoropadského a „spojeneckému obsadeniu“ vojskami Nemecka a Rakúsko-Uhorska. Po skončení prvej svetovej vojny došlo k povaleniu hajtmanatu (15. novembra 1918), ktorý sa už vtedy hlásil k federácii s „bielym“ Ruskom, aby zabezpečil náklonnosť Dohody. Obnovená UNR s demokratickou vládou (Direktóriom) čelila opätovnému vpádu boľševických gárd a následne aj „nárokom“ ruských tzv. bielych síl. Rozpad Rakúsko-Uhorska koncom októbra 1918 zrodil novú geopolitickú situáciu – vznik „sesterskej“ ukrajinskej (haličskej) republiky v novembri 1918 v predtým rakúskej východnej Haliči. Tá sa fakticky zariadila medzi nástupnícke štáty Rakúsko-Uhorska a okamžite stala dejiskom súperenia medzi ukrajinským a poľským národno-revolučným hnutím. Ukrajinské územie sa tak v rokoch 1918 – 1920 stalo arénou zápasu s viacerými vonkajšími a protichodnými silami – predovšetkým s boľševikmi, „bielymi“ a Poliakmi, a jej obyvateľstvo plnilo rady všetkých armád pôsobiacich na tamojšom teritóriu. *„Vojna len zvýraznila rolu, ktorú Ukrajine prisudzovala predstavivosť rôznych politických centier.“*[3]

Prvotnou víziou Józefa Piłsudského, vodcu poľského štátotvorného tábora, bolo obnovenie Poľska na troskách I. svetovej vojny v jagelovských hraniciach (Poľsko-litovskej únie – Rzeczpospolitej). Návrat k východnej hranici z tých čias však nebol možný vzhľadom na geopolitické a národnostné zmeny v rokoch 1917 – 1918. V Rusku sa chopili moci boľševici a východné národy niekdajšej únie – Litovčania, Bielorusi a Ukrajinci, mali vlastné štátotvorné ambície. Na druhej strane Roman

[3] SVOBODA, David: *Jablko z oceli. Zrod, vývoj a činnost ukrajinského radikálního nacionalismu v letech 1920 – 1939*. Praha : Academia – Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 153, 158.

Dmowski – vodca národnej demokracie a politický konkurent J. Piłsudského – zastával názor, že bieloruské, litovské a ukrajinské národné hnutia na „východných poľských kresoch" nemajú dostatočný štátotvorný potenciál. Podľa neho poľský štát mal zahŕňať tie územia, na ktorých poľské obyvateľstvo tvorí väčšinu. Obaja poľskí štátnici – socialista a nacionalista – sa však zhodovali v tom, že obnovené Poľsko vtiesnené medzi Nemeckom a Ruskom má šancu prežitia, len pokiaľ sa stane veľmocou.[4]

Osobitný záujem mali Poliaci o začlenenie celej Haliče, aj keď jej východná časť bola obývaná prevažne ukrajinským obyvateľstvom. Poľská likvidačná komisia, vytvorená 28. októbra 1918 v Krakove, mala prevziať správu Haliče od rakúsko-uhorských orgánov a zabezpečiť jej včlenenie do vznikajúceho poľského štátu. Súboj o prvenstvo však vyhrali haličskí Ukrajinci. V noci na 1. novembra 1918 obsadili jednotky Ukrajinských sičových strelcov (USS) pod vedením stotníka Dmytra Vitovského najdôležitejšie inštitúcie vo Ľvove. Vlastne deň pred Poliakmi pripravovaným povstaním v Haliči. Preto poľsko-ukrajinské boje o haličskú metropolu začali okamžite. Ukrajinci však rýchlo a rozhodne prevzali kontrolu nad regiónom, zvádzali boje s Poliakmi o Przemyśl a iné mestá, ako aj o získanie kontroly nad boryslavsko-drohobyčským ropným bazénom.[5]

Ukrajinská národná rada, ktorá vznikla ešte pred prevratom 18. októbra 1918 vo Ľvove ako politická reprezentácia Ukrajincov (Rusínov) Rakúsko-Uhorska na čele s Jevhenom Petruševyčom, vytvorila koaličnú vládu – Štátny sekretariát, na čele ktorého stál Kosť Levyckyj (spolu s Petruševyčom boli poslancami rakúskej Ríšskej rady i Haličského krajinského snemu). Dňa 13. novembra 1918 schválila *Zákon o štátnej nezávislosti ukrajinských území bývalej Rakúsko-Uhorskej monarchie*, ktorý definoval názov haličského štátu – *Západnoukrajinská národná republika* (ZUNR). Zákon vymedzil aj štátne územie, ktoré malo zahŕňať Ukrajincami obývané oblasti bývalého Rakúsko-Uhorska – východnú Halič, severnú Bukovinu a Zakarpatsko, spolu približne 6 miliónov obyvateľov, z toho okolo 4 miliónov Ukrajincov.[6]

Haličským Ukrajincom sa však nepodarilo zúročiť svoj počiatočný úspech. Poľský štát, na čele ktorého od 11. novembra 1918 stál J. Piłsudski, sa nemienil vzdať nárokov na východnú Halič. Boli potlačené pokusy

[4] МИКОЛАЙЧИК, Марек – МОРОЗОВА, Ольга: Польсько-більшовицька війна 1920 р. у звітах західних спостерігачів. In: *Український історичний журнал*, 2022, №1, s. 88-90.

[5] ГРИЦАК, Ярослав: *Нариси з історії України: формування української модерної нації*. Київ : Генеза, 2000, s. 96.

[6] ЛОЗИНСЬКИЙ, Михайло: *Українська революція. Кн. 5. Галичина в рр. 1918 – 1920*. Прага : Український соціологічний інститут, 1922, s. 45-46.

Ukrajincov prevziať moc v Jarosławe, Lubaczówe, Nowom Sączi, Sanoku, Tomaszówe Lubelskom, Hrubieszówe, ako aj v strategicky dôležitom Przemyśli. Získanie Ľvova bolo v Poľsku považované za „vlasteneckú povinnosť". *„Poliaci nemohli na mesto rezignovať. Bolo strediskom a pilierom haličskej poľskosti a pre svoj európsky a pulzujúci ráz sa významom vyrovnávalo Varšave, zaklinenej po sto rokov v ruskom zábore."*[7] Silná bojová skupina podplukovníka M. Tokarzewského, ktorá 20. novembra 1918 dorazila z Przemyśla do Ľvova a posilnila poľské vojská, umožnila Poliakom prejsť do útoku. Teda po troch týždňoch prudkých bojov boli 21. novembra 1918 ukrajinské revolučné štruktúry z mesta vytlačené a vládne orgány ZUNR sa presťahovali do Tarnopola a začiatkom januára 1919 do Stanislavova. Požadovaná vojenská pomoc z Naddneperskej Ukrajiny, ponárajúcej sa do vojny s boľševikmi, prišla v obmedzenej podobe. Oddiel sičových strelcov pod velením plukovníka Jevhena Konovalca uviazol v protihajtmanskom povstaní, do Haliče dorazila len kozácka divízia, strelecký (peší) pluk a letka bojových lietadiel. Operácie haličských síl začiatkom decembra (postup skupiny podplukovníka Antina Kravsa v smere Chyriv – Przemyśl), ani haličsko-ukrajinské ofenzívy z 27. decembra 1918 a 11. januára 1919 s cieľom dobytia Ľvova, však nepriniesli očakávané výsledky a nedokázali zvrátiť situáciu na približne 300-kilometrovom fronte.[8] Vojenské zrážky sa pri celkovej rovnováhe síl zmenili na zdĺhavý konflikt – *poľsko-ukrajinskú vojnu o Halič*. Najväčšou iróniou bolo, že vojna vypukla práve v období, keď celý západný svet oslavoval nastolenie mieru.[9]

Spočiatku mali boje pozičný charakter. To umožnilo usporiadať štátne záležitosti ZUNR: potvrdiť J. Petruševyča vo funkcii prezidenta Ukrajinskej národnej rady, vytvoriť novú vládu, vybudovať štátnu administratívu, súdny systém a žandárstvo, reorganizovať ozbrojené sily a sformovať Ukrajinskú haličskú armádu (UHA) pod velením gen. Mychajla Omelianovyča-Pavlenka (okolo 60-tisíc vojakov), prijať zákony o štátnom jazyku a občianstve a rozbehnúť niektoré reformy.[10] Súčasne si vedenie ZUNR stanovilo za jednu zo svojich prioritných úloh zjednotenie s Naddneperskou Ukrajinou v jednom nezávislom ukrajinskom štáte. Myšlienku zjednotenia presadzovali haličskí sociálni demokrati a podporovali študenti, vojsko a ďalšie spoločenské a politické kruhy, hoci

[7] SVOBODA, D.: Jablko z oceli, s. 165.
[8] МАРЧЕНКО, Ярослав: Бої Галицької армії за Львів у грудні 1918 – січні 1919 рр. In: *Військово-науковий вісник: Зб. наук. праць. Вип. 16*. Львів : Акад. сухопут. військ ім. гетьмана П. Сагайдачного, 2011, s. 144-149, 153.
[9] ГРИЦАК, Я.: Нариси з історії України..., s. 96.
[10] ГАЙ-НИЖНИК, Павло: *УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.)*. Київ : «ЩеК», 2010, s. 212-235.

v národnodemokratickej a radikálnej strane sa objavovali hlasy požadujúce zachovanie federatívneho zväzku s „novým" Rakúskom.[11] Dňa 1. decembra 1918 delegácia ZUNR uzavrela vo Fastove s Direktóriom UNR predbežnú dohodu o zjednotení oboch ukrajinských štátov, ktoré bolo slávnostne vyhlásené na Sofijskom námestí v Kyjeve 22. januára 1919.[12] Nasledujúceho dňa na Kongrese pracujúcich Ukrajiny, celoukrajinskom zastupiteľskom orgáne, bol Akt zjednotenia jednomyseľne schválený (ratifikovaný). ZUNR sa transformovala na Západnú oblasť Ukrajinskej národnej republiky (ZO UNR), ktorá vzhľadom na osobitosti haličského regiónu získala širokú autonómiu a zachovala si vlastné politické a administratívne štruktúry, ako aj armádu.[13]

Ešte počas rokovaní o štátnej integrácii sa haličskí a kyjevskí politickí činitelia zhodli na potrebe spoločného vystupovania na medzinárodnej scéne. Koncom decembra 1918 preto bolo rozhodnuté o vyslaní spoločnej delegácie na Parížsku mierovú konferenciu, ktorá mala pred víťaznými mocnosťami obhajovať ukrajinské štátne a územné záujmy. Tá však pricestovala do Paríža oneskorene a bez oficiálnej pozvánky. Aj keď 10. februára 1919 zaslala ukrajinská delegácia v Paríži nótu mierovej konferencii, v ktorej vyzvala vlády štátov Dohody, aby uznali UNR za nezávislý a suverénny štát,[14] dohodové mocnosti sa s jej medzinárodným uznaním neponáhľali. Ako jeden z dôvodov uvádzali vnútropolitickú nestabilitu Ukrajiny, príčin ich postoja však bolo viacero. Dohodové mocnosti nevedeli odpustiť UNR brest-litovský mier s centrálnymi mocnosťami a následnú nemeckú a rakúsko-uhorskú vojenskú prítomnosť na jej území. Zároveň vychádzali z predstavy obnovenia jednotného (neboľševického) Ruska ako významného prvku povojnovej európskej rovnováhy. Nedôveru vzbudzoval aj socialistický charakter Direktória a nestabilná vojensko-politická situácia na Ukrajine, ktorej rozsiahle územia kontrolovali súperiace cudzie a domáce vojenské sily. Inými slovami oveľa zásadnejšie boli ruská otázka, podpora bieleho hnutia, neistota o životaschopnosti ukrajinskej štátnosti a strategické záujmy (nie vo všetkom jednotných) veľmocí. Nie je preto prekvapujúce, že zástupcov ukrajinskej delegácie pozvali na rokovanie iba raz – 21. mája 1919, keď sa

[11] ФЕДУНИШИН, Любомира: Становлення дипломатичної служби ЗУНР (осінь 1918 – весна 1919 рр.). In: *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*, 2019, № 32, s. 56.
[12] ГРИЦАК, Я.: Нариси з історії України..., s. 97.
[13] ДАЦКІВ, Ігор: Військово-політичний союз і дипломатична співпраця УНР та ЗУНР. In: *Україна дипломатична*, 2019, вип. 20, s. 80.
[14] ГОШУЛЯК, Іван: «Українське питання» на Паризькій мирній конференції 1919 р. In: *Україна дипломатична: науковий щорічник. Вип. 5*. Київ: Дипломатична академія при МЗС України, 2005, s. 341-342.

prerokúvala otázka poľsko-ukrajinskej vojny vo východnej Haliči.[15]

Pozíciu ukrajinskej štátnosti na medzinárodnej scéne navyše oslabovala skutočnosť, že ani deklarované zjednotenie UNR a ZUNR neviedlo k vytvoreniu jednotného štátneho organizmu. Zjednotenie ukrajinských republík zostalo prevažne v právno-politickej rovine a k ich faktickému štátnemu zlúčeniu nedošlo. Napriek deklarovanej jednote, zostali akýmisi „suverénnymi štátmi vedľa seba“ a zachovali si separátne štátne orgány so značne odlišnou politickou kultúrou.[16] V praxi tak ich politické reprezentácie a armády pôsobili do značnej miery samostatne. Direktórium UNR na čele so Symonom Petľurom, ktoré v tej dobe čelilo „červeno-bielemu“ vpádu na Naddneperskú Ukrajinu (5. februára 1919 boľševici dobyli Kyjev, zatiaľ čo bielogvardejci s podporou Dohody držali Odesu a prenikali do Donbasu), sa teraz vtiahlo aj do nevyhlásenej vojny s Poľskom. Bol síce vytvorený spoločný Juhozápadný (Cholmsko-haličský) front na čele s atamanom Mykolom Šapovalom, v jeho rámci však pôsobili dve samostatné vojenské skupiny – volyňská skupina Armády UNR pod velením plukovníka Volodymyra Oskilka a haličská skupina UHA pod velením gen. M. Omelianovyča-Pavlenka. Zámerom bolo obsadiť Brest, Chełm a Ľvov. Hlavné bremeno vojny s Poľskom však niesla naďalej haličská armáda, zatiaľ čo na chełmsko-volyňskom úseku mali boje medzi poľskými silami a Armádou UNR podstatne obmedzenejší rozsah. UHA pritom v kontraste k Armáde UNR predstavovala pomerne zomknuté, disciplinované a organizačne konsolidované vojenské teleso, budované podľa zásad moderných európskych armád. Po reorganizácii v januári – februári 1919 sa jej základnou organizačno-taktickou jednotkou stala strelecká brigáda, disponujúca vlastným delostrelectvom, jazdectvom a ďalšími podpornými jednotkami (ženijnými, spojovacími atď.) s početným stavom približne 6 – 8 tisíc mužov. Vo februári – marci 1919 sa haličské 70-tisícové vojsko (12 brigád začlenených do troch vojenských zborov, spolu s tylmi a zálohami 126 tisíc mužov)[17] usilovalo znovu dobyť Ľvov, Przemyśl a postúpiť k rieke San (tzv. Vovčuchivská ofenzíva). Nebolo však úspešné a marcovo-aprílové operácie poľskej armády si vytvorili priaznivé predmostie na začatie všeobecnej ofenzívy v polovici mája 1919.[18]

Vojenský zápas o Východnú Halič mal pritom od začiatku výrazný

[15] ГАЛИЦЬКА-ДІДУХ, Тамара: Східногалицька проблема як об’єкт міжнародної політики (1919 – вересень 1920 р.). In: *Галичина*, 2003, № 9, s. 74-75.
[16] BOJKO, Olexandr – GONĚC, Vladimír: *Nejnovější dějiny Ukrajiny*. Brno : Jota, 1997, s. 50.
[17] МАРЧЕНКО, Я.: Бої Галицької армії за Львів..., s. 150-151; СТАНІМІР, Осип: *Моя участь у Визвольних Змаганнях 1917-1920*. Торонто, 1966, s. 170.
[18] ГРИЦАК, Я.: Нариси з історії України..., s. 98-99.

medzinárodný rozmer. O budúcnosti sporného územia sa totiž nerozhodovalo iba na bojisku, ale aj pri rokovacích stoloch Parížskej mierovej konferencie (18. januára 1919 – 21. januára 1920). Otázka Východnej Haliče sa ocitla na priesečníku geopolitických, ideologických, medzinárodnopolitických i hospodárskych záujmov veľmocí, predovšetkým štátov Dohody a USA, ktoré patrili k hlavným tvorcom povojnového usporiadania strednej a východnej Európy. Na rozdiel od širšej ukrajinskej otázky, ktorá sa týkala predovšetkým území bývalej Ruskej ríše a úzko súvisela s postojom veľmocí k „ruskej otázke", mala Východná Halič ako bývalá súčasť Rakúsko-Uhorska osobitné medzinárodnoprávne postavenie a jej budúci status sa stal predmetom intenzívnych rokovaní na mierovej konferencii. Vyvolával ostré polemiky najmä medzi najvyššími predstaviteľmi Francúzska a Spojeného kráľovstva. Britská vláda mala pochopenie pre východohaličskú otázku a pretenzie Poľska na toto územie jej neboli po chuti. Bola však zaťažená inými záležitosťami a *„nedokázala usmerniť dominanciu francúzskych záujmov v tejto časti Európy"*, kde Francúzi plne vsadili na Poliakov.[19]

Už v polovici novembra 1918 začali do Ľvova prichádzať zástupcovia štátov Dohody, znepokojených vypuknutím poľsko-ukrajinskej vojny. V januári 1919 rozhodla mierová konferencia o vyslaní osobitnej misie pod vedením francúzskeho generála Josepha Barthélemyho do Ľvova. Barthélemyho misia, zložená zo zástupcov Francúzska, Británie, Talianska a USA, rokovala v januári – februári 1919 s poľskou i ukrajinskou stranou v snahe dosiahnutia územného kompromisu. Jej návrh demarkačnej línie pozdĺž rieky Západný Bug, ktorý Poľsku ponechával Ľvov i haličskú ropnú oblasť, však ukrajinská strana odmietla. Ani ďalšie poľsko-ukrajinské rokovania, uskutočnené 27. marca 1919 v Chyrove za účasti amerického generála Francisa J. Kernana, nepriniesli žiadny výsledok. Hoci ukrajinská delegácia nebola pripustená na oficiálne rokovania Parížskej mierovej konferencie, podarilo sa jej zákulisnými rokovaniami dosiahnuť vytvorenie Medzispojeneckej komisie pod vedením juhoafrického generála Louisa Bothu, úlohou ktorej bolo pokúsiť sa sprostredkovať prímerie medzi Poľskom a Ukrajinou. Bothova misia pôsobila vo Ľvove v apríli – máji 1919 a jej návrh demarkačnej línie – Poliakom ponechával Ľvov a priľahlé oblasti, Ukrajincom – územie na východ od línie Ľvov-Sokaľ vrátane ropných ložísk – tentoraz odmietla poľská strana.[20]

Ani medzinárodná situácia v stredovýchodnej Európe na začiatku leta 1919 nepriala mierovému vyriešeniu poľsko-ukrajinského ozbrojeného

[19] BOJKO, O. – GONĚC, V.: Nejnovější dějiny Ukrajiny, s. 50.
[20] ТИМЧЕНКО, Роман: Дипломати УНР і ЗУНР на Паризькій мирній конференції. In: *Новітня доба*, 2018, вип. 6, s. 109-112.

konfliktu. V tom čase boľševici ovládali väčšinu Naddneperskej Ukrajiny a Armáda UNR pod ich tlakom ustupovala na Podolie. Revolúcia v Budapešti vyústila 21. marca 1919 do vyhlásenia Maďarskej republiky rád a začiatkom apríla vznikla v Nemecku Bavorská republika rád. Maďarský komunista Béla Kun odmietol územné usporiadanie diktované Dohodou a v máji zahájil vojenskú ofenzívu proti Československu. Na obsadenom slovenskom území bola 16. júna 1919 v Prešove vyhlásená Slovenská republika rád na čele s českým komunistom Antonínom Janoušekom. Medzitým sovietske Rusko 1. mája 1919 adresovalo Rumunsku ultimátum požadujúce stiahnutie jeho vojsk z Besarábie a Bukoviny.[21] O niekoľko dní, 7. mája, sa Christian Rakovskyj, predseda Rady ľudových komisárov sovietskej Ukrajiny, obrátil nótou na Petruševyčovu vládu v Stanislavove so žiadosťou o umožnenie prechodu jednotiek Červenej armády cez Halič do Maďarska. Nebol to jediný sovietsky pokus „o nadviazanie spolupráce“ a ďalšie návrhy prichádzali v júni 1919 – keď to na poľsko-ukrajinskom fronte vrelo. Sovieti ponúkali haličským Ukrajincom výzbroj a muníciu, ktorej bol v UHA nedostatok, a dokonca aj spoločný postup proti Poliakom. Podmieňovali ho však rozchodom s Direktóriom UNR a požiadavkou vydania S. Petľury sovietom. Prezident J. Petruševyč spoluprácu s boľševikmi odmietal (mal zásadné politické dôvody nedôverovať boľševikom). Uvedomoval si okrem iného aj možné dôsledky takéhoto kroku pre vzťahy ZUNR s Dohodou. Informácie o boľševických návrhoch ZUNR sa však dostali aj k poľskému Generálnemu štábu.[22] V poľských i dohodových politických a vojenských kruhoch zosilňovali obavy, že by Červená armáda mohla preniknúť cez Halič a Karpaty, nadviazať spojenie s „červeným“ Maďarskom a podporiť ďalšie šírenie boľševizmu v strednej Európe. V tejto situácii a podľa predstáv dohodových mocností sa jedným z hlavných prvkov zamýšľanej protiboľševickej bariéry malo stať vytvorenie spoločnej poľsko-rumunskej hranice.[23] Záujem na nej mala Varšava i Bukurešť. Aj tento strategický faktor prispieval k tomu, že sa dohodové mocnosti priklonili k podpore medzinárodne uznaného Poľska, resp. v čoraz väčšej miere vnímali Poľsko ako vojensko-politicky spoľahlivejšiu silu, schopnú stabilizovať tento priestor a čeliť boľševickej expanzii. Poľská delegácia v Paríži pritom presadzovala podstatne ďalekosiahlejší cieľ – požadovala zachovanie *„nerozlučnej jednoty Východnej Haliče s Poľským štátom“*.[24]

---

[21] *Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/3. Boje o Slovensko.* Eds. J. Zaťková, M. Čaplovič. Bratislava : VHÚ, 2025, s. 21.

[22] ДАЦКІВ, І.: Військово-політичний союз..., s. 82-84.

[23] ГОШУЛЯК, І.: «Українське питання» на Паризькій мирній конференції 1919 р., s. 343-344.

[24] ГАЛИЦЬКА-ДІДУХ, Тамара: Східногалицька проблема як об’єкт міжнародної політики (січень – серпень 1920 р.). In: *Гілея. Науковий вісник*, 2015, вип. 101 (№ 10), s. 34-35.

Na jar 1919 bola presunutá z Francúzska do Poľska tzv. Modrá armáda generála Józefa Hallera. Tvorilo ju približne 70-tisíc mužov – poľských dobrovoľníkov zo zahraničia, najmä zo Spojených štátov a Kanady, ako aj Poliakov, ktorí predtým slúžili v armádach centrálnych mocností a časť z nich sa dostala do spojeneckého zajatia v Talianku, Francúzsku a Británii. Armáda bola dobre vyzbrojená, vystrojená a vycvičená s výraznou francúzskou podporou. Jej presun do Poľska bol Dohodou povolený predovšetkým s cieľom posilniť obranu krajiny proti boľševickému nebezpečenstvu avšak poľská strana časť jej jednotiek nasadila na haličskom a cholmsko-volyňskom fronte. To zásadne zmenilo pomer síl. Výrazne posilnená poľská armáda začala 14. mája 1919 mohutnú ofenzívu, postupujúc na Luck na Volyni a Sambir, Stryj i Stanislavov v Haliči. Od západu postupne vytláčala UHA z východnej Haliče. Rumunské vojsko, ktoré už v novembri 1918 obsadilo severnú Bukovinu, prekročilo 24. mája 1919 z juhu hranice východnej Haliče a následne okupovalo Pokutie.[25] Situáciu využili aj boľševici, pokračujúc v postupe proti Armáde UNR na Volyni a Podolí. Haličská armáda utrpela počas májovej poľskej ofenzívy ťažké straty (jej početný stav sa znížil o 10 – 12 tisíc vojakov) a rumunským obsadením Pokutia sa ešte viac zúžil jej manévrovací priestor. Čortkivská ofenzíva (8. – 28. júna 1919), ktorá bola posledným veľkým pokusom UHA zvrátiť nepriaznivý vývoj vojny, síce spočiatku priniesla výrazné úspechy, napokon sa však vyčerpala. Rozhodujúcim problémom bol nedostatok zbraní a predovšetkým munície. V máji – júni 1919 sa prakticky prerušili aj ich dodávky z Rakúska a Československa, o. i. kvôli bojom s maďarským boľševickým vojskom na Slovensku. Armáda UNR pritom nedokázala Haličanom poskytnúť účinnú pomoc, keďže pod tlakom boľševických a poľských vojsk sa sama ocitla v kritickej situácii. Už 24. mája 1919 preto splnomocnený emisár S. Petľuru uzavrel v Lubline s poľskou stranou dočasné prímerie na volyňskom fronte.[26]

Najvyššia rada Parížskej mierovej konferencie 25. júna 1919 povolila poľskej vláde – avšak len za účelom prevencie útoku boľševických vojsk – obsadiť územie Východnej Haliče až po rieku Zbruč.[27] Nasledujúceho dňa, 26. júna 1919, zaslal Generálny sekretariát konferencie ukrajinskej delegácii oficiálne komuniké. Fakticky v ňom boli Ukrajinci vyzvaní, aby zastavili odpor a stiahli svoje vojská z Haliče. Zároveň boli ubezpečení, že konečný štatút Východnej Haliče zatiaľ nebude definitívne určený a o jej

[25] ŻABIEREK, Agata – ŻABIEREK, Krzysztof: Romanian Occupation of Pokuttya in 1919. In: *Anuarul Institutului de Istorie »A.D. Xenopol« - Iaşi*, 2017, No. LIV, s. 117-122.
[26] ГАЙ-НИЖНИК, П.: УНР та ЗУНР: становлення органів влади..., s. 241.
[27] *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919*. Vol. VIII. [online]. Washington : Government Printing Office, 1946, s. 280-281 a n., [cit. 2026-07-15]. Dostupné na internete: https://history.state.gov//historicaldocuments/frus1919Parisv08/d16?utm_source=chatgpt.com

budúcom usporiadaní sa rozhodne s náležitým zohľadnením vôle miestneho obyvateľstva. Ukrajinská delegácia však proti rozhodnutiu Najvyššej rady protestovala a vo svojich nótach poukazovala, že ukrajinská armáda a vláda je tou žiadanou *„barikádou pred prienikom boľševizmu"*.[28] Aj keď vo svojom úsilí bola ukrajinská delegácia bezúspešná, prísľub neskoršieho určenia štatútu východohaličského územia a „vôle jej obyvateľstva" (plebiscitu) mal pre haličskú diplomaciu zásadný význam. Na tento prísľub Najvyššej rady sa Petruševyč v nasledujúcich rokoch opakovane odvolával ako na jeden z hlavných medzinárodnoprávnych argumentov pri obhajobe práva obyvateľstva Východnej Haliče na sebaurčenie.[29]

V kritickej vojensko-politickej situácii 9. júna 1919 Prezídium Ukrajinskej národnej rady a Štátny sekretariát ZO UNR spoločným uznesením preniesli svoje právomoci na J. Petruševyča, ktorému zverili výkon najvyššej civilnej a vojenskej moci. Petruševyč sa tak stal „splnomocneným diktátorom" ZO UNR, pričom tento titul vyjadroval mimoriadnu koncentráciu moci v podmienkach vojny.[30] Medzitým sa vojenský zápas o Východnú Halič blížil k svojmu vyvrcholeniu. Ďalšia poľská ofenzíva, začatá koncom júna 1919 pod osobným velením J. Piłsudského, napokon vytlačila Ukrajinskú haličskú armádu 16. – 17. júla za Zbruč na územie Naddneperskej Ukrajiny. Spolu s UHA prešli do priestoru Kamenca-Podolského aj vládne orgány a inštitúcie ZO UNR, ako aj tisíce civilných utečencov.[31]

Poľské a boľševické útoky v júni – júli 1919 vytlačili za Zbruč na Podolie nielen haličské vojsko, ale aj Armádu UNR a Petľurovu vládu. Obe politické reprezentácie a ich ozbrojené sily sa ocitli na spoločnom území. Na základe dohody medzi lídrom Direktória S. Petľurom a diktátorom J. Petruševyčom boli haličskí politickí predstavitelia prizvaní do Rady národných ministrov UNR a pre koordináciu vojenských operácií oboch armád bol následne vytvorený Štáb hlavného atamana na čele s generálom Mykolom Junakivom, v ktorom haličskú stranu zastupoval generál Viktor Kurmanovyč. UHA si však naďalej zachovala vlastnú organizačnú štruktúru. V tej dobe mala približne 60 tisíc mužov (spolu s tylovými jednotkami 85 tisíc).[32]

Petľura presvedčil J. Petruševyča, že „oslobodenie Haliče a víťazný

[28] ЛОЗИНСЬКИЙ, М.: Українська революція. Кн. 5. Галичина в рр. 1918 – 1920, s. 110, 143-149.
[29] *Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали. Т. ІІ.* Ред. Т. Гунчак, Р. Сольчаник. Мюнхен : Сучасність, 1983, s. 50-51.
[30] ГАЙ-НИЖНИК, П.: УНР та ЗУНР: становлення органів влади..., s. 236.
[31] ЛОЗИНСЬКИЙ, М.: Українська революція. Кн. 5. Галичина в рр. 1918 – 1920, s. 112.
[32] МЕЛЬНИК, Ігор: Від Збруча до Києва. [online]. In: *Збруч*, 16. 7. 2014, [cit. 2026-06-19]. Dostupné na internete: https://zbruc.eu/node/24600?utm_source=chatgpt.com

pochod do Ľvova vedie cez Kyjev". Koncom júla 1919 haličská armáda spolu s Armádou UNR (okolo 15 tisíc mužov) a elitným Zborom sičových strelcov pod velením plk. J. Konovalca (okolo 8,5 tisíc) začali spoločnú ofenzívu proti Červenej armáde na Pravobrežnej Ukrajine. Spočiatku sa vyvíjala úspešne a 30. augusta 1919 Centrálna skupina vojsk pod velením generála Antina Kravsa (Antona Krausa) obsadila Kyjev. Úspech však netrval dlho. Vlastne toho istého dňa vstúpili do mesta z východu jednotky Dobrovoľníckej armády generála Antona Denikina a po konfrontácii medzi oboma stranami boli ukrajinské vojská prinútené Kyjev opustiť a ustúpiť za demarkačnú líniu, dohodnutú gen. A. Kravsom s bielogvardejským generálom Nikolajem Bredovym. Pokusy o dosiahnutie dohody s „bielymi" proti boľševikom zlyhali[33] a 24. septembra 1919 Direktórium UNR vyhlásilo vojnu Denikinovým ozbrojeným silám. Tento krok však narážal na odpor haličského politického a vojenského vedenia, ktoré na rozdiel od Petľuru nepovažovalo konflikt s bielogvardejcami za žiadúci. Pod následným tlakom denikinovských vojsk ukrajinské jednotky ustupovali späť na Podolie, pričom sa čoraz výraznejšie prejavovali rozdielne strategické záujmy a narastajúce rozpory medzi politickým a vojenským vedením UNR a ZO UNR.[34] Rozchádzala sa samotná hierarchia nepriateľov a predstava, s kým možno takticky spolupracovať. Kým Petľura v Denikinovom hnutí, odmietajúcom ukrajinskú štátnosť, videl existenčnú hrozbu pre UNR, Petruševyč a haličské vedenie naďalej považovali za hlavného nepriateľa Poľsko a nevylučovali porozumenie s „bielymi".

Ukrajinské vojská sa na jeseň 1919 ocitli v katastrofálnej situácii – v povestnom „trojuholníku smrti" medzi boľševikmi, Poliakmi a denikincami, navyše sužované nedostatkom zbraní a munície, dezerciami a najmä epidémiou škvrnitého týfusu, o čom svedčia aj hlásenia československého spravodajcu z Ukrajiny.[35] Značná časť početného stavu armád sa v októbri 1919 nachádzala v poľných lazaretoch a vojská neboli schopné pokračovať v boji.[36] Mimoriadne ťažko bola postihnutá UHA – epidémia vyradila desaťtisíce vojakov (koncom októbra okolo 30 tisíc chorých)

[33] *Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали : у 5 т. Т. 1: Листопадова 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР*. Уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2001, s. 29-31.

[34] КОВАЛЬЧУК, Михайло: Біля витоків УВО: військово-політична діяльність Є. Коновальця у 1920–1921 рр. In: *Український визвольний рух. Зб. 7*. Львів : ЦДВР, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України – Видавництво «Мс», 2006, s. 11.

[35] Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), Praha, f. KPR-I 1919–1947, inv. č. 254 A, šk. 9. Situace na polsko-ukrajinsko-sovětské frontě, 1919.

[36] КАРПУС, Збігнєв: *Східні союзники Польщі у війні 1920 року*. Торунь : Вид-во Університету Миколи Коперніка 1999, s. 18.

a pod údermi Denikinových jednotiek tak haličské vojsko strácalo bojaschopnosť. Za tejto situácie sa v tábore J. Petruševyča čoraz výraznejšie presadzovala myšlienka dohody s gen. A. Denikinom. Jej stúpenci predpokladali, že porozumenie s „bielymi“ by mohlo ZUNR priniesť priaznivejšie postavenie vo vzťahu k Dohode a v budúcnosti vytvoriť podmienky na obnovenie zápasu o Východnú Halič. Túto orientáciu podporovala časť velenia UHA i vplyvní západoukrajinskí politici.[37] Patril k nim aj Kosť Levyckyj, jeden z najbližších Petruševyčových spolupracovníkov, ktorý nevylučoval ani možnosť konfederatívneho spojenia Ukrajiny s demokratickým Ruskom.[38]

Spojenectvu s UHA boli naklonení aj niektorí velitelia Dobrovoľníckej armády. Dávali pritom najavo ochotu rokovať výlučne s Haličanmi, zatiaľ čo akékoľvek porozumenie s Petľurom odmietali. Začiatkom novembra 1919 veliteľ UHA generál Myron Tarnavskyj začal vyjednávať dohodu s Denikinovou armádou (generálporučíkom Nikolajom Šillingom). Podľa nej mala UHA prejsť pod operačné velenie Ozbrojených síl juhu Ruska za podmienok, že nebude nasadená proti Petľurovej armáde, haličská vláda sa presťahuje do Odesy a zachová si plnú moc nad armádou, UHA si udrží vnútornú organizáciu (s vlastným velením) a bude jej poskytnutý niekoľkomesačný oddych, chorým na týfus – medicínska pomoc.[39]

Tento krok vyvolal ostrý konflikt medzi J. Petruševyčom a S. Petľurom, ktorých vzájomné vzťahy boli už od ústupu z Kyjeva značne napäté. Petľura nariadil výmenu velenia UHA a gen. Tarnavského postavil pred vojenský súd. Keď následne Denikinove jednotky 10. novembra 1919 mohutným úderom oddelili Armádu UNR od haličského vojska, Petľura nad ním fakticky stratil kontrolu.[40] Vzápätí diktátor J. Petruševyč vyhlásil, že sa Aktom zjednotenia viac necíti byť viazaný, a spolu s členmi svojho kabinetu opustil ukrajinské územie, smerujúc cez Rumunsko do viedenského exilu. Nového veliteľa UHA generála Osypa Mykytku splnomocnil, aby v jeho mene pokračoval v rokovaniach s genpor. N. Šillingom na základe predchádzajúcich podmienok a dohodol aj možnosť dopĺňať stavy

[37] Vojenský historický archiv (VHA) Praha, f. MNO – HŠ – 1. odd. org. 1919-1939, inv. č. 3594, šk. 67. Záznam sdělení týkajících se Ukrajinské otázky. Příloha – Zpráva o Ukrajině, s. 7-9.

[38] MOTYL, Alexander J.: *The Turn to the Right: The Ideological Origins and Development of Ukrainian Nationalism, 1919–1929.* Boulder, Colorado : East European Monographs, 1980, s. 36.

[39] МАЗЕПА, Ісаак: *Україна в огні й бурі революції 1917-1921. Т. 3: Польсько-Український союз – кінець Збройних Змагань У.Н.Р.* Прага : Українське Вид-во «Пробоєм», 1943, s. 200-201.

[40] Podrobnejšie: БАЙЛО, Андрій: Тимчасовий союз УГА з Добрармією та його наслідки. In: *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 2009, № 18, s. 353-362.

haličskej armády v Odese miestnymi odvodmi, haličskými vojnovými zajatcami z Talianska a príslušníkmi brigády UHA, ktorá bola v tom čase internovaná v Československu. K dohode dospeli 17. novembra v Odese a 19. novembra 1919 ju vo Vinnyci podpísali gen. O. Mykytka a genpor. N. Šilling. Denikinci odmietli iba jednu požiadavku Haličanov – považovať Zbor sičových strelcov Armády UNR pod velením plk. J. Konovalca, ktorý približne z 80 % tvorili haličskí Ukrajinci, za súčasť haličskej armády.[41]

Predpokladaný scenár J. Petruševyča ohľadom UHA sa však naplniť nepodarilo. Keď začiatkom roku 1920 Denikinove vojská utrpeli od Červenej armády sériu porážok a ustupovali na juh do Novorossijska a na Krym, UHA sa ocitla v mimoriadne zložitej situácii. Jej väčšia časť napokon prešla pod kontrolu boľševikov a bola reorganizovaná na Červenú ukrajinskú haličskú armádu – ČUHA (február – apríl 1920).[42] Ďalšia časť haličských vojakov prešla na stranu Armády UNR, iní zas rezignovali na pokračovanie v bojoch a v snahe vyhnúť sa poľskému či boľševickému zajatiu prechádzali cez Karpaty do Československa. V konečnom dôsledku sa tak revolučné cesty západoukrajinskej a naddneperskej politickej reprezentácie rozišli. Ich vojenské útvary sa ocitli na opačných stranách frontových línií a napokon aj na území susedných štátov – Poľska a Československa. Riešenie ukrajinskej otázky pritom ešte len čakalo na svoje rozuzlenie.

„Ukrajinská karta v poľských rukách“

Prechod haličskej armády na stranu generála A. Denikina v novembri 1919, uskutočnený z iniciatívy velenia UHA a schválený diktátorom Petruševyčom, znamenal rozpad regulárneho ukrajinského frontu.[43] Vo vtedajšej agónii ukrajinskej štátnosti hľadal líder Direktória S. Petľura východisko z kritickej situácie. Už predtým si uvedomoval medzinárodnú izoláciu svojej vlády a naliehavú potrebu nájsť oporu vo vonkajších silách. Chápal, že vojnu na dvoch frontoch – na západe proti Poľsku a na východe proti Rusku – nemôže vyhrať. Za úhlavného nepriateľa pritom považoval predovšetkým Rusko, bez ohľadu na jeho politickú podobu – či už boľševickú, konštitučno-cársku alebo absolutisticko-monarchistickú. V tejto situácii Petľura pragmaticky stavil na porozumenie s Poľskom a jeho prostredníctvom aj s Dohodou. Cesty k Varšave pritom hľadal fakticky už od mája – júna 1919, v záverečnej fáze poľsko-ukrajinskej

[41] ДАЦКІВ, І.: Військово-політичний союз..., s. 86-87.
[42] ГРИЦАК, Я.: Нариси з історії України..., s. 106.
[43] КОВАЛЬЧУК, М.: Біля витоків УВО..., s. 12.

vojny.[44] Diplomati UNR v nasledujúcich mesiacoch rokovali nielen o ukončení bojov, ale sondovali aj možnosti spojenectva s Poľskom, vzájomnej spolupráce a koordinovaného postupu proti boľševikom i „bielym“ Rusom.[45] Poľskí emisári Klym Pavľuk (Zakszewski) a Jan Mazurkiewicz informovali Petľuru, že Piłsudski je naklonený vojenskému spojenectvu a pripravený poskytnúť UNR podporu v boji proti gen. A. Denikinovi.[46] V nadväznosti na to vyslala vláda UNR 9. augusta 1919 do Varšavy diplomatickú misiu na čele s Pylypom Pylypčukom, pričom jej zloženie nebolo prerokované s diktátorom J. Petruševyčom. Misia sa stretla s J. Piłsudskim a v dňoch 19. – 21. augusta rokovala s poľskou vládnou delegáciou o uznaní UNR, nadviazaní oficiálnych vzťahov, hraničných otázkach a poskytnutí vojenskej pomoci.[47]

Jedným z výsledkov týchto rokovaní bolo podpísanie dohody o prímerí 1. septembra 1919, ktorá stanovila rieku Zbruč za demarkačnú líniu medzi poľskými a ukrajinskými vojskami. V septembri pricestovala do Kamenca-Podolského poľská vojenská misia a vo Varšave začala pôsobiť vojenská misia UNR. Na prelome septembra a októbra 1919 prebiehali aj poľsko-ukrajinské obchodné rokovania. Začiatkom októbra bola do Poľska vyslaná diplomatická misia UNR na čele s Andrijom Livyckým, ktorý sa stal jedným z hlavných architektov poľsko-ukrajinského porozumenia. S poľskou vládou rokoval predovšetkým o možnostiach vojenskej podpory a pomoci Direktóriu UNR. Rokovania boli náročné vzhľadom na nekompromisný postoj Poľska v otázke hraníc a štatútu Východnej Haliče a v niekoľkých kolách pokračovali až do 2. decembra 1919.[48]

V tom čase boli všetky ukrajinské rezervy na pokračovanie boja vyčerpané. Armáda UNR sa z posledných síl bránila vojskám gen. A. Denikina. V polovici novembra 1919 sa v Kamenci-Podolskom uskutočnilo zasadnutie Direktória UNR, na ktorom bolo rozhodnuté zveriť jeho predsedovi S. Petľurovi „najvyššie riadenie záležitostí republiky“ a ponúknuť Varšave vojenské obsadenie ešte kontrolovanej časti Podolia a Volyne,

---

[44] Pozri: PISULIŃSKI, Jan: *Nie tylko Petlura*. *Kwestia ukraińska w polskiej polityce zagranicznej w latach 1918–1923.* 2. wyd. Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2013, s. 137-159.

[45] БРУСЬКИЙ, Ян Яцек: Ідея українсько-польського союзу в українській політичній думці 1918–1920 рр.: pro et contra. In: *Український історичний журнал*, 2020, № 2, s. 24.

[46] HAŁAGIDA, Igor: Konsulat Ukraińskiej Republiki Ludowej w Gdańsku (1918–1921). In: *Gdański Notatnik Historyczny*, 2023, t. 2, s. 50.

[47] МАТЯШ, Ірина: Початок інституційної історії українсько польських дипломатичних відносин. In: *Україна і Польща: шляхами міждержавних взаємин*. Наук. ред. І. Матяш. Київ : Вид-во «Горобець», 2019, s. 28-29.

[48] ШУМІЛО, Мірослав: Генеза союзу. Відносини Української Народної Республіки з Польщею (січень 1919 – квітень 1920 рр.). In: *Україна і Польща: шляхами міждержавних взаємин*. Наук. ред. І. Матяш. Київ : Вид-во «Горобець», 2019, s. 43-44.

aby nepadli do rúk „bielych“. Poľská strana s týmto krokom súhlasila 17. novembra 1919, keď sa už Armáda UNR nachádzala na pokraji úplného rozkladu.[49] Dňa 2. decembra 1919 podpísala vo Varšave diplomatická misia UNR na čele s A. Livyckým so zástupcami poľskej vlády Deklaráciu „o porozumení“. Dokument potvrdzoval poľsko-ukrajinskú hraničnú čiaru pozdĺž Zbruča a ďalej cez severozápadnú Volyň, garantoval na princípe parity práva Poliakov na území UNR a Ukrajincov na území Poľska a vymedzoval podmienky pobytu a zabezpečenia ukrajinskej armády, štátnych inštitúcií a občanov UNR v Poľsku atď.[50]

Začiatkom decembra 1919 sa armáda a vláda UNR ocitli v okolí Ľubaru na Volyni v kritickej situácii a prakticky bez možnosti ďalšieho ústupu. Na pozvanie Piłsudského odcestoval 5. decembra 1919 S. Petľura spolu s ministrom vojenských záležitostí Volodymyrom Salským do Varšavy. Štátny aparát UNR následne v troch evakuačných vlakoch odišiel na územie kontrolované Poľskom, kde sa už nachádzala časť predstaviteľov Direktória. Ozbrojené sily UNR boli dezorganizované. Približne 8-tisíc mužov prešlo na územie kontrolované poľskými vojskami, kde boli odzbrojení a internovaní. Bojaschopné jadro Armády UNR v sile približne 2-tisíc mužov, ktoré zostalo za frontovou líniou, sa rozhodlo prejsť na partizánsky spôsob boja. Pod velením gen. M. Omelianovyča-Pavlenka vyrazilo 6. decembra 1919 na tzv. Prvý zimný pochod (december 1919 – máj 1920), počas ktorého operovalo v tyle denikinských a neskôr boľševických vojsk.[51]

Rozhodnutie vedenia UNR ukončiť existenciu regulárneho frontu primälo plk. J. Konovalca a Streleckú radu (politický orgán sičovo-streleckej organizácie) vydať 5. decembra 1919 nariadenie o rozpustení Zboru sičových strelcov. Staršiny a strelci dostali právo opustiť jeho rady a vrátiť sa domov alebo pokračovať v boji partizánskym spôsobom a pripojiť sa k oddielom vyrážajúcim na „Zimný pochod“. Plukovník Konovalec spolu s členmi Streleckej rady plánoval odcestovať do Poľska a vo Varšave sa zorientovať vo vtedajšej situácii. Ani tento zámer sa však nepodarilo uskutočniť. Už 6. decembra 1919 poľské jednotky obsadili Velyku Čortoryju na juhovýchodnej Volyni a odzbrojili tam demobilizovaných sičových strelcov. Väčšinu z nich – 80 staršín a 600 strelcov – spolu s plk. J. Konovalcom zadržali a následne internovali v tábore v Lucku.[52]

Smerujúc do Varšavy bol S. Petľura pripravený akceptovať územné

[49] ГАЙ-НИЖНИК, П.: УНР та ЗУНР: становлення органів влади..., s. 167-168, 169-170.
[50] *Ukraine and Poland in Documents 1918–1922. Vol. I.* New York : Shevchenko Scientific Society, 1983, s. 435-437; МАТЯШ, І.: Початок інституційної історії українсько-польських..., s. 30-31.
[51] КАРПУС, З.: Східні союзники Польщі у війні 1920 року, s. 17-20.
[52] КОВАЛЬЧУК, М.: Біля витоків УВО..., s. 13-14, 16.

požiadavky Poľska na Chełmsko, Podlesie, Lemkovinu, západnú Volyň, časť Polesia a Východnú Halič (s približne šesť miliónovou ukrajinskou populáciou), ktoré sa v tom čase nachádzali pod poľskou kontrolou. Jeho postoj zjavne ovplyvňovala aj medzinárodná situácia, najmä rozhodnutie Najvyššej rady Parížskej mierovej konferencie z 20. novembra 1919 dočasne zveriť Poľsku správu Východnej Haliče na obdobie 25 rokov na základe mandátu.[53] Od poľskej strany Petľura na oplátku očakával vytvorenie podmienok na pôsobenie orgánov UNR v exile a zachovanie zvyškov jej armády – ich reorganizáciu, doplnenie a vyzbrojenie s cieľom obnoviť boj proti boľševickému Rusku po boku Poľska. *„Poľsko-ukrajinské spojenectvo malo byť namierené proti akýmkoľvek pokusom o obnovenie imperiálneho Ruska – či už v červenej, alebo bielej podobe."*[54]

Po obsadení východnej Haliče v júli 1919 zostali hlavným protivníkom Poľska (podporovaného Francúzskom) v prebiehajúcom zápase o podobu jeho východnej hranice boľševici. Sovietske Rusko už 13. novembra 1918 anulovalo brest-litovský mier a tým aj centrálnymi mocnosťami vymedzené územno-politické usporiadanie východnej Európy, ktoré z neho vyplývalo. Evakuácia nemeckých jednotiek z bývalého okupačného priestoru Ober Ost, zahŕňajúceho predovšetkým Litvu, Kurónsko (západné Lotyšsko) a časť Bieloruska, vytvorila na prelome rokov 1918 – 1919 mocenské vákuum, do ktorého z východu postupovala Červená armáda a zo západu poľské vojská. Ich rozširujúce pásma sa napokon v polovici februára 1919 stretli v priestore západného Bieloruska, kde došlo k prvým ozbrojeným zrážkam poľsko-sovietskej vojny. V nasledujúcich mesiacoch konflikt nadobudol charakter rozsiahlejších vojenských operácií, počas ktorých poľské vojská postupne vytlačili boľševikov z rozsiahlych oblastí Litvy a Bieloruska – v apríli obsadili Vilnius, ktorý mal pre Piłsudského osobitný osobný a symbolický význam, v auguste Minsk a do konca leta 1919 posunuli front k rieke Berezine.[55]

Po úspechoch vo východnej Haliči a na litovsko-bieloruskom fronte J. Piłsudski na jeseň 1919 odmietol protiboľševické spojenectvo s vojskami gen. A. Denikina (podporovanými predovšetkým Britániou), hoci k spolupráci s „bielymi" ho nabádali mocnosti Dohody. Obával sa, že Denikinovo víťazstvo by znamenalo obnovenie „jednotného a nedeliteľného" a pravdepodobne aj monarchistického Ruska, ktoré by ohrozovalo poľské záujmy na východe. *„Rusofóbny socialista na čele poľského štátu*

[53] LEINWAND, Aleksandra J.: Walka dyplomatyczna Polski o Galicję Wschodnią 1918-1923. In: *Studia z Dziejow Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, 2011, tom XLVI, s. 93; ТИМЧЕНКО, Р.: Дипломати УНР і ЗУНР..., s. 115.

[54] БРУСЬКИЙ, Я. Я.: Ідея українсько-польського союзу..., s. 24.

[55] ВЕРСТЮК, Владислав: Союз Пілсудського – Петлюри в історії боротьби за українську державність. In: *Український історичний журнал,* 2020, № 2, s. 8.

sa obával Denikina oveľa viac než Lenina. Vo chvíli, keď bol biely generál na východe najbližšie k cieľu, neváhal Piłsudski pristúpiť k prímeriu s hlásateľmi svetovej revolúcie, aby im uvoľnil ruky na zastavenie bielogvardejského postupu na Moskvu. [...] *Dôvodom, prečo sa Piłsudski rozhodol udrieť proti boľševikom, bolo okrem iného ukrajinské bojisko, resp. neutíchajúce úsilie Červenej armády uštedriť Petľurovi porážku. Keď však koncom roka 1919 Ukrajinu zaplavila Červená armáda, bolo jasné, že v dohľadnom čase môže byť na rade Poľsko.*"[56]

Práve v tejto situácii sa do popredia Piłsudského východnej politiky dostala „ukrajinská karta". Jeho koncepcia zabezpečenia Poľska na východe vychádzala zo snahy čo najviac oslabiť Rusko a oddeliť ho od Poľska pásmom nárazníkových štátov, predovšetkým Litvy, Bieloruska a Ukrajiny. Litva a Bielorusko mali byť podľa jeho federalizačných predstáv úzko späté s Poľskom, zatiaľ čo Ukrajina by bola nezávislým štátom a strategickým spojencom, poistkou proti návratu ruského imperializmu. Samotné Rusko *„s maximálne oslabenými pozíciami malo byť zatlačené maximálne ďaleko na východ"*.[57] Realizácia tejto koncepcie však narážala na vážne prekážky. Predstavitelia obnovenej Litvy Piłsudského federalizačné plány odmietali, zatiaľ čo bieloruské národné hnutie nedisponovalo dostatočnou politicko-vojenskou ani štátnou základňou.[58] O to významnejšiu úlohu mala v zamýšľanom poľskom bezpečnostnom systéme zohrávať nezávislá Naddneperska Ukrajina, ktorá predstavovala najvýznamnejšieho potenciálneho partnera v zápase proti Rusku. *„Cesta k pacifikácie Ruska"*, ako sa otvorene vyjadroval J. Piłsudski, *„vedie nie cez Moskvu, ale cez Kyjev"*.[59] Oddelenie Ukrajiny od Ruska by zároveň znamenalo jeho zásadné geopolitické, hospodárske a demografické oslabenie. Napokon poľsko-ukrajinské spojenectvo mohlo povzbudiť aj ďalšie národy na periférii bývalej Ruskej ríše – popri Bielorusoch a národoch Pobaltia aj Fínov či národy Krymu a Kaukazu – k zapojeniu do širokej baltsko-čiernomorskej koalície, v ktorej možno vidieť zárodky neskoršej prometeistickej koncepcie. Takáto koalícia mala podporovať ich samostatnú štátnu existenciu, a zároveň vytvoriť bezpečnostnú bariéru proti mocenským ambíciám Ruska na jednej a Nemecka na druhej strane.[60] Poľsko malo v tomto zväzku zaujať postavenie regionálnej veľmoci.[61] Aj

[56] SVOBODA, D.: Jablko z oceli, s. 187.
[57] JARNECKI, Michał: Miejsce problematyki ukraińskiej w relacjach Polski a Czechosłowacji w okresie międzywojennym (kwestia irredenty). In: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*, roč. 25, 2011, č. 1, s. 58.
[58] NIEWĘGŁOWSKA, Aneta: Białoruś w koncepcjach federacyjnych Józefa Piłsudskiego i jego obozu politycznego. In: *Przegląd Wschodnioeuropejski*, 2012, No 3, s. 44.
[59] SVOBODA, D.: Jablko z oceli, s. 185.
[60] БРУСЬКИЙ, Я. Я.: Ідея українсько-польського союзу..., s. 25.
[61] SZUMIŁO, Mirosław: Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1920. [online]. In: *Instytut Pamięci Narodowej – Archiwum*, 20. 5. 2024, [cit. 2026-08-03]. Dostupné

preto sa J. Piłsudski počas poľsko-ukrajinskej vojny sústreďoval predovšetkým na ovládnutie východnej Haliče a nemal väčší záujem na rozšírení bojov proti Armáde UNR na Volyni. Usiloval sa tam najmä o vytvorenie hranice výhodnej pre Poľsko a zároveň politické odpútanie S. Petľuru od haličského vedenia, ktorého územné nároky boli nezlučiteľné s poľskými teritoriálnymi ambíciami.[62]

Výsledkom tajných poľsko-ukrajinských rokovaní vo Varšave, prebiehajúcich od decembra 1919, bola politická dohoda z 21. apríla a vojenská konvencia z 24. apríla 1920. Spoločne tvorili základ poľsko-ukrajinského spojenectva, označovaného ako *Varšavská dohoda*, resp. pakt Piłsudski – Petľura. Ukrajinský líder akceptoval poľské územné zisky – začlenenie Chełmska, Podlesia, časti Polesia a západnej Volyne do Poľska, poľskú kontrolu nad Východnou Haličou (uvedomujúc si zásadný záujem Varšavy o Ľvov a haličské ropné polia), ako aj ustanovenie hranice po rieke Zbruč a ďalej pozdĺž Pripjate až k jej ústiu. Výmenou získala UNR poľské uznanie svojej nezávislosti a Direktória na čele so S. Petľurom ako najvyššej štátnej moci republiky, ako aj vytvorenie spoločného frontu proti boľševickému Rusku. Tajná vojenská konvencia stanovovala, že vo vojenských operáciách proti boľševikom na území Pravobrežnej Ukrajiny budú poľské a ukrajinské vojská vystupovať ako spojenci, pričom spoločné operácie mali prebiehať pod vrchným poľským velením. Ukrajinská strana sa zároveň zaviazala zabezpečovať zásobovanie poľských vojsk operujúcich na jej území. Správa území oslobodených od boľševikov mala postupne prechádzať do rúk vojenských a civilných orgánov UNR.[63] Dňa 25. apríla 1920 prekročili poľské vojská spolu s ukrajinskými divíziami rieku Zbruč a začali ofenzívu proti Červenej armáde na pravobrežnej Ukrajine. Poľsko-sovietska vojna vstupovala do svojho posledného dejstva – fázy poľsko-ukrajinsko-boľševickej vojny.

Z pohľadu S. Petľuru bola Varšavská dohoda zásadným kompromisom – za cenu územných ústupkov na západe získal medzinárodné uznanie UNR a jediného reálneho vojenského spojenca schopného podporiť jej návrat na ukrajinské územie. Spojenectvo UNR s Poľskom však prijala ukrajinská spoločnosť v Haliči i na Naddneperskej Ukrajine značne rozporuplne. Mnohí ukrajinskí politici v tom čase, ale aj neskôr – už v emigrácii, Varšavskú dohodu ostro kritizovali a vykresľovali ju takmer ako „národnú zradu".[64] Kritické hlasy zaznievali aj zo samotného tábora UNR. Ukrajinskí socialisti

na internete: https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/144080,Miroslaw-Szumilo-Polityka-wschodnia-Jozefa-Pilsuds kiego-w-latach-1918-1920.html

[62] LEGIEĆ, Jacek: Polsko-ukraińskie rokowania rozejmowe w czerwcu 1919 roku. In: *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica*, 1999, Nr 65, s. 70.

[63] МАЗЕПА, І.: Україна в огні й бурі революції 1917-1921. Т. 3, s. 8-10, 204-207.

[64] КОВАЛЬЧУК, М.: Біля витоків УВО..., s. 27.

odsudzovali ústupky „buržoáznemu“ Poľsku a dohoda vyvolala ostrý nesúhlas Mychajla Hruševského, Volodymyra Vynnyčenka, Mykyty Šapovala, Isaaka Mazepy, Semena Vityka a ďalších ukrajinských politických činiteľov. Napríklad výrazný Petľurov politický oponent, eser M. Šapoval, ktorý vo februári 1919 emigroval do Československa, obviňoval lídra Direktória, že „zapredal“ Halič. Bývalý minister spravodlivosti UNR Serhij Šeluchyn označil dohodu za *„zločin, za ktorý Ukrajina zaplatí vlastnou slobodou a krvou svojich synov“*.[65] Varšavská dohoda zároveň prispela k príklonu časti ukrajinských eserov k sovietofilskej orientácii. Oproti tomu minister zahraničných vecí UNR A. Livyckyj dohodu obhajoval a zdôrazňoval jej nevyhnutnosť: *„priniesla nám ďalšie uznanie štátu, otvorila prístup k západným štátom a to je jej najdôležitejší výsledok“*.[66] Najväčšie pobúrenie však dohoda vyvolala v prostredí politických predstaviteľov ZUNR a fakticky zavŕšila politickú roztržku medzi oboma ukrajinskými reprezentáciami.[67]

Už pod vplyvom Deklarácie „o porozumení“ medzi UNR a Poľskom zvolal J. Petruševyč 20. decembra 1919 vo Viedni zasadnutie západoukrajinskej politickej reprezentácie, na ktorom bolo prijaté rozhodnutie o jednostrannom zrušení Aktu zjednotenia s UNR z januára 1919.[68] Informácie o uzavretí Varšavskej dohody len utvrdili Petruševyčovu exilovú vládu ZUNR v presvedčení, že dohoda fakticky poprela zmysel Aktu zjednotenia oboch ukrajinských republík, a zároveň devalvovala samotnú ideu ukrajinskej jednoty v politickom tábore S. Petľuru, ktorý tým v očiach haličskej ukrajinskej reprezentácie strácal legitimitu.[69] „Pakt Piłsudski – Petľura“ sa tak v haličskom (nielen) politickom prostredí stal symbolom zrady. Hĺbku rozkolu medzi oboma ukrajinskými reprezentáciami výstižne charakterizoval ruský politik Vasilij Maklakov: *„Petľura sa zriekol Haliče a Haličania sa zasa zriekli Petľuru“*.[70]

V rakúskej metropole J. Petruševyč postupne reorganizoval exilový štátny aparát ZUNR. V júli 1920 vytvoril novú vládu – Úrad diktátora ZUNR, založený na systéme jednotlivých rezortov vedených splnomocnencami diktátora. Súčasťou jeho štruktúr boli aj Vojenská kancelária diktátora a Prezidiálna kancelária; tlačovým orgánom exilovej vlády sa

[65] КОРОЛЬОВ, Геннадій: Союз Ю. Пілсудського – С. Петлюри в контексті геополітичного вибору. In: *Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. Вип. 5.* Київ : Інститут історії України НАН України, 2010, s. 280; ВЕРСТЮК, В.: Союз Пілсудського – Петлюри..., s. 19.

[66] ГЕТЬМАНЧУК, Микола: *Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918-1939 рр.)*. Львів : Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2008, s. 65.

[67] МИКОЛАЙЧИК, М. – МОРОЗОВА, О.: Польсько-більшовицька війна 1920 р..., s. 90.

[68] ГАЙ-НИЖНИК, П.: УНР та ЗУНР: становлення органів влади..., s. 241.

[69] КОРОЛЬОВ, Г.: Союз Ю. Пілсудського – С. Петлюри..., s. 284.

[70] ДАЦКІВ, І.: Військово-політичний союз..., s. 85.

stal týždenník *Ukrajinská zástava* (*Український прапор*). Petruševyč sa ani v emigrácii nevzdal diktátorských právomocí, ich uplatňovanie však narážalo na problém legitimity v očiach medzinárodnej diplomacie. Keďže hlavným cieľom exilovej vlády bolo dosiahnuť medzinárodné uznanie ZUNR, titul „diktátor" nebol pre jej zahraničnú prezentáciu vhodný. Navonok preto Petruševyč vystupoval ako prezident Ukrajinskej národnej rady, zatiaľ čo vo vnútorných záležitostiach si naďalej ponechával diktátorské právomoci. V emigrácii rozvinul J. Petruševyč spolu s exilovou vládou, jej rezortom zahraničných vecí a diplomatickým zborom intenzívnu činnosť na medzinárodnej scéne. Jej cieľom bolo obhajovať záujmy ZUNR v haličskej otázke, upozorňovať a spochybňovať legitimitu poľskej okupácie Východnej Haliče a dosiahnuť obnovenie nezávislej západoukrajinskej štátnosti. V rokoch 1920 – 1923 predstavitelia ZUNR rokovali s viacerými zahraničnými politikmi a diplomatmi, predkladali memorandá a petície, vysielali delegácie na medzinárodné konferencie, intervenovali u spojeneckých diplomatických orgánov v Paríži a usilovali sa presadiť riešenie východohaličskej otázky aj na pôde Spoločnosti národov v Ženeve.[71]

Československý pragmatizmus a ukrajinská otázka

Po vzniku Československa v roku 1918 patrilo smerovanie politiky voči východnej Európe k dôležitým otázkam jeho zahraničnopolitickej koncepcie, ktorú formovali predovšetkým prezident Tomáš Garrigue Masaryk a minister zahraničných vecí Edvard Beneš. Jej súčasťou bol aj postoj k ukrajinskej otázke a k snahám o vytvorenie samostatnej ukrajinskej štátnosti. Československá politika voči Ukrajine pritom nebola nemenná, ale vyvíjala sa pod vplyvom meniacej sa politickej a vojenskej situácie v stredovýchodnej Európe. Do značnej miery ju určovali postoje československých politických predstaviteľov k ukrajinskej štátnosti, zároveň však závisela od politiky mocností Dohody a jej pridružených štátov, vývoja udalostí v Rusku a na ukrajinských frontoch, ako aj od politiky Rakúska, Maďarska, Nemecka a Poľska voči Ukrajine.[72]

T. G. Masaryk patril k nemnohým európskym štátnikom, ktorí boli s ukrajinskou otázkou bezprostredne oboznámení.[73] Rozvoj ukrajinského

[71] ЛИТВИН, Надія: Віденський період уряду ЗУНР. In: *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 2009, № 18, s. 268-272; ПАВЛИШИН, Олег: *Євген Петрушевич 1863–1940. Ілюстрований біографічний нарис*. Львів : Манускрипт-Львів, 2013, с. 237-254.

[72] ЧЕРНИК, Петро: Україна в геополітичних концепціях Чехії та Словаччини XX ст. In: *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 2009, вип. 21, s. 173.

[73] Pozri: HARBUĽOVÁ, Ľubica: T. G. Masaryk – ukrajinská otázka – ukrajinskí politickí predstavitelia (1917 – 1920). In: DOUBEK, Vratislav – HLADKÝ, Ladislav –VLČEK, Radomír a kol.: *T. G. Masaryk a Slované.* Praha : Historický ústav AV ČR – Masarykův ústav a Archiv

národného hnutia a udalosti Ukrajinskej revolúcie mohol sledovať zblízka počas svojho viac ako štvormesačného pobytu v Kyjeve v druhej polovici roku 1917 a začiatkom roku 1918. V tomto období nadviazal kontakty s predstaviteľmi Ukrajinskej centrálnej rady (UCR) a oceňoval jej ústretový postoj, ako aj pomoc pri formovaní a zabezpečovaní československých légií na Ukrajine. Stretával sa a rokoval s poprednými predstaviteľmi ukrajinského politického života, medzi ktorých patrili M. Hruševskyj, V. Vynnyčenko, S. Petľura či Olexander Šuľhyn atď., a podporoval národnooslobodzovací zápas ukrajinského národa. Týmto fakticky utváral základy československo-ukrajinských vzťahov novej epochy.[74]

Československá národná rada privítala vznik Ukrajinskej národnej republiky ako autonómnej súčasti federatívneho ruského štátu, vyhlásený III. univerzálom UCR v novembri 1917. Situácia sa však zmenila po vyhlásení nezávislosti Ukrajiny IV. univerzálom v januári 1918. Dovtedy priaznivý postoj T. G. Masaryka k UCR a ukrajinskému štátotvornému úsiliu sa začal meniť. Zvlášť, keď začiatkom februára 1918 Ukrajina uzavrela mierovú zmluvu s Ústrednými mocnosťami v Brest-Litovsku a obrátila sa o pomoc (kvôli hrozbe boľševickej okupácie) na Nemecko a Rakúsko-Uhorsko. Tých zas Česi a Slováci považovali za svojich hlavných nepriateľov, od porážky ktorých závisel úspech boja za nezávislosť československého štátu.[75] Vo svojej *Svetovej revolúcii* (1925) Masaryk na margo týchto udalostí poznamenal: *„Povedal som ministrovi Šuľhynovi, že v tejto situácii považujem odtrhnutie od Ruska za chybu, najmä preto, že rozbúrená a administratívne nepripravená Ukrajina sa dostane pod príliš silný rakúsky a nemecký vplyv. Mal som vážne dôvody domnievať sa, že to tak bude. Napokon formálnym argumentom bolo aj to, že sme nemohli zostať na území štátu, ktorý uzavrel mier s Nemcami a Rakúšanmi. To však malo význam aj pre náš vzťah k boľševikom. Ukrajina uzavrela mier s Nemcami a Rakúšanmi 9. februára (v Brest-Litovsku), avšak už na druhý deň bol Kyjev obsadený boľševikmi.“*[76] Vyhlásenie nezávislosti Ukrajiny a uzavretie brest-litovského mieru tak znamenali zásadný obrat v dovtedajších vzťahoch. Viedli k zrušeniu politickej dohody medzi Masarykom ako predsedom Československej národnej rady a predstaviteľmi UNR a k odchodu československých légií z Ukrajiny. Nepochybne

AV ČR, s. 101-110.

[74] VIDŇANSKYJ, Stepan: Ukrajina a ukrajinská otázka v politike Československa v rokoch 1918 – 1948. In: *Historický časopis*, roč. 45, 1997, č. 3, s. 422.

[75] VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 422-423.

[76] MASARYK, Tomáš Garrigue: *Světová revoluce za války a ve válce (1914—1918). Vzpomíná a uvažuje T. G. Masaryk*. Praha : Orbis – Čin, 1925, s. 218-219 – cit. podľa БОЧКОВСЬКИЙ, Ольґерд Іпполіт: *Т. Г. Масарик. Національна проблема та українське питання (спроба характеристики та інтерпретації)*. Подєбради : Вид. Української господарської академії в ЧСР, 1930, s. 190.

viedli aj k výraznému ochladeniu československo-ukrajinskej politickej spolupráce.

Dôležitým faktorom formujúcim československý postoj k ukrajinskej otázke bola predstava T. G. Masaryka a jeho politického okolia o budúcom usporiadaní Ruska. Tá sa v mnohom prelínala s postojom mocností Dohody, ktoré sa spočiatku stavali rezervovane k rozpadu bývalého Ruského impéria a vzniku nezávislých národných štátov na jeho území (s výnimkou Poľska a Fínska). Preto vedúci predstavitelia Dohody nevideli ani perspektívu nezávislej Ukrajiny.[77] V predstavách o povojnovom obnovení politickej rovnováhy v Európe malo navyše významnú úlohu zohrávať obnovené Rusko – *„uchované v starej podobe a sile"*[78] – a silné Poľsko ako protiváha Nemecku. Ukrajinské územia sa tak v geopolitických koncepciách veľmocí ocitali predovšetkým vo väzbe na Rusko.[79] Ako uviedol vedúci česko-slovenskej delegácie na Parížskej mierovej konferencii E. Beneš: *„Nikto zo spojencov nechcel nezávislý ukrajinsky štát, skôr bola snaha v krajnom prípade pripustiť utvorenie ruskej federácie, v ktorej by Ukrajina mala svoje autonómne miesto."*[80]

V tejto geopolitickej konštelácii československí politici na čele s Masarykom uprednostňovali zachovanie demokratického a federatívne usporiadaného Ruska so širokou autonómiou *zjednotených* ukrajinských území. T. G. Masaryk sa napríklad v práci *Nová Evropa. Stanovisko slovanské* (1918) vyslovoval za spojenie tzv. Veľkej (Naddneperskej) Ukrajiny s Východnou Haličou a Bukovinou do jedného autonómneho celku v rámci demokratického Ruska. „Ukrajinský separatizmus" kyjevskej vlády preto československý politický establišment nepodporoval. Takýto postoj súvisel aj so silným rusofilstvom v českom a slovenskom prostredí. Ukrajinské emancipačné a štátotvorné snahy boli v jeho časti vnímané ako „zrada" slovanskej jednoty ako *„rakúska, habsburská či nemecká intriga"*.[81] S tým súvisela aj obava československých politikov, že samostatná Ukrajina by sa mohla dostať pod rozhodujúci politický a hospodársky vplyv Nemecka – stať sa jeho kolóniou a aj nástrojom jeho expanzie do východnej Európy.[82]

---

[77] ГОШУЛЯК, І.: «Українське питання» на Паризькій мирній конференції 1919 р., s. 344.

[78] SVOBODA, D.: Jablko z oceli, s. 180.

[79] ГАЛИЦЬКА-ДІДУХ, Т.: Східногалицька проблема як об'єкт міжнародної політики (січень – серпень 1920 р.), s. 34.

[80] BENEŠ, Edvard: *Reč o Podkarpatoruskoj probléme*. Užhorod : Zemský výbor čsl. obce legionářské pro Podkarpatskou Rus 1934, s. 23 – cit. podľa VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 424.

[81] КРАВЧУК, Олександр: Т. Ґ. Масарик і українське питання у документах представництва Західноукраїнської Народної Республіки у Празі. In: *Наукові записки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*, 2020, вип. 34, s. 93.

[82] KOŁAKOWSKI, Piotr: Kwestia ukraińska w relacjach polsko-czechosłowackich w latach

Dlhodobejšie strategické predstavy Prahy smerovali k obnoveniu vzťahov s Ruskom, ktoré bolo (z československého hľadiska) považované za potenciálnu protiváhu Nemecka a Maďarska v stredovýchodnej Európe. Československá zahraničná politika sa preto postupne prikláňala k zásade nezasahovania do „vnútorných problémov" Ruska (občianskej vojny) a nepodporovala ani plány rozsiahlejšej vonkajšej vojenskej intervencie proti boľševickému režimu.[83] Masarykom hlásaná predstava ukrajinskej autonómie, resp. rusko-ukrajinského federatívneho usporiadania, pritom nevylučovala ústretový postoj k Ukrajine a podporu národného a kultúrneho rozvoja Ukrajincov.[84] Praha sa preto na prelome rokov 1918 – 1919 kontaktom s predstaviteľmi ukrajinských republík nevyhýbala; naopak – udržiavala s nimi pomerne čulé styky. Masaryk, Beneš a ďalší československí vládni a politickí činitelia sa v tomto období stretávali a rokovali s viacerými ukrajinskými politikmi, diplomatmi a verejnými činiteľmi.

Osobitné miesto medzi nimi zaujímali predstavitelia ZUNR. V jej zahraničnopolitických kalkuláciách pripadla Československu ako susediacej krajine významná úloha. Zahraničnopolitické úsilie ZUNR v komplikovaných geopolitických podmienkach smerovalo predovšetkým k získaniu medzinárodného uznania a zahraničnej podpory v zápase s Poľskom. Zložitá vojensko-politická situácia, v ktorej sa mladý haličský štát po svojom vzniku ocitol, ho nútila intenzívne hľadať podporu v zahraničí a budovať vlastnú diplomatickú sieť. Už v novembri – decembri 1918 vznikli diplomatické zastúpenia ZUNR vo Viedni, Berlíne, Budapešti, a napokon aj v Prahe. Podľa predstáv niektorých západoukrajinských predstaviteľov vrátane J. Petruševyča mohlo Československo, vďaka svojim kontaktom a politickému postaveniu na Západe, otvoriť ZUNR cestu k európskej diplomacii a prispieť k riešeniu východohaličskej otázky. Dôležité boli aj praktické hospodárske a vojenské potreby mladého štátu. Štátny sekretariát ZUNR očakával, že výmenou za haličskú naftu získa z Československa predovšetkým zbrane a vojenský materiál, priemyselné výrobky, uhlie a ďalšie potrebné komodity.[85]

V prvej polovici decembra 1918 J. Petruševyč počas cesty z Viedne do Stanislavova navštívil Prahu, kde ho prijal T. G. Masaryk. Počas rokovania

1918-1935. In: *Słupskie studia historyczne*, 2007, Nr 13, s. 248; VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 423.

[83] *Československá zahraniční politika a vznik Malé dohody 1920 – 1921. Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. 1 (1. červen 1920 – 31. květen 1921).* Eds. J. Dejmek, F. Kolář. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2004, s. 12-13.

[84] VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 423.

[85] ФЕДУНИШИН, Л.: Становлення дипломатичної служби ЗУНР..., s. 58.

československý prezident prisľúbil J. Petruševyčovi podporu haličských požiadaviek na pripravovanej mierovej konferencii v Paríži[86] a obe strany sa dohodli na nadviazaní diplomatických kontaktov. Následne 13. decembra 1918 J. Petruševyč vymenoval Stepana Smaľ-Stockého za predstaviteľa Západoukrajinskej národnej republiky v Prahe.[87] Smaľ-Stockyj v tom čase pôsobil ako vedúci vojenskej misie ZUNR vo Viedni.[88] Mal bohaté skúsenosti z predvojnovej rakúskej politiky a podobne ako Masaryk bol v minulosti poslancom viedenskej Ríšskej rady. Pražské diplomatické zastúpenie ZUNR začalo pôsobiť okolo 18. – 19. decembra 1918.[89] T. G. Masaryk, u ktorého bol S. Smaľ-Stockyj 2. januára 1919 na audiencii, prijal zriadenie zastúpenia ZUNR priaznivo (neskôr zaujal obdobný postoj aj k diplomatickej misii UNR). Nie všetci predstavitelia československého politického establišmentu však pristupovali k ZUNR rovnako ústretovo. Výrazne odmietavý postoj zaujal predseda vlády Karel Kramář. Pri prvom stretnutí so S. Smaľ-Stockým v januári 1919 otvorene vyhlásil, že *„Západoukrajinskú republiku neuzná a jej pražskému zastúpeniu nedovolí vykonávať svoje funkcie ani na polooficiálnej úrovni“*. Smaľ-Stockyj vysvetľoval Kramářov postoj jeho zásadným rusofilským zmýšľaním.[90]

Dňa 2. februára 1919 pricestovala do Prahy Mimoriadna diplomatická misia UNR.[91] Viedol ju Maksym Slavinskyj, ktorý sa s Masarykom zoznámil už v roku 1910 počas jeho pobytu v Petrohrade. Tajomníkom misie bol Oľgerd Ipolyt Bočkovskyj, ktorý v rokoch 1906 – 1909 študoval na Karlovej univerzite v Prahe, a tu sa stretol s prof. T. G. Masarykom.[92] Po zjednotení oboch ukrajinských republík v januári 1919 sa dovtedy samostatné zastúpenie ZUNR začlenilo do ukrajinskej diplomatickej misie a S. Smaľ-Stockyj sa stal jej členom. Prvé stretnutia s predstaviteľmi Československa však kyjevských vyslancov sklamali. Bolo im dané najavo, že Československo sa orientuje na spojenecké mocnosti Dohody a v otázke

[86] ФЕДУНИШИН, Л.: Становлення дипломатичної служби ЗУНР..., s. 58.
[87] КРАВЧУК, О.: Т. Ґ. Масарик і українське питання..., s. 91.
[88] *Місця пам'яті української дипломатії: енциклопедичний довідник*. Упоряд. та заг. ред. І. Матяш. Київ : Горобець, 2022, s. 588.
[89] ЛИТВИН, Микола: Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири. In: *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 2008, № 17, s. 107.
[90] ФЕДУНИШИН, Л.: Становлення дипломатичної служби ЗУНР..., s. 58; КРАВЧУК, О.: Т. Ґ. Масарик і українське питання..., s. 91.
[91] VHA Praha, f. MNO – HŠ – 2. odd. zprav. 1919-1939, inv. č. 48, šk. 119. Elaborát „Ukrajinská emigrace a její vztahy k Československu a jiným státům“ (1935), s. 67-68.
[92] БОЧКОВСЬКИЙ, О. І.: Т. Г. Масарик. Національна проблема..., s. 198; ПІСКУН, Валентина: Актуальні питання доби в публіцистиці Ольгерда Бочковського. In: *Ucraina magna. Vol. I: Українська політична еміграція у XX столітті*. Київ : ІУАД ім. М. С. Грушевського, 2016, s. 11, 13.

usporiadania východnej Európy vychádza z ich pozícii. Masaryk v rozhovore so Slavinským poznamenal, že je pripravený podporovať UNR de facto, avšak de iure až po jej uznaní mocnosťami Dohody.[93]

Odlišný dojem si však z rokovaní v Československu odniesol haličský politik a diplomat Lonhyn Ceheľskyj. Koncom februára 1919 navštívil Prahu ako osobitne splnomocnený vyslanec vlády UNR a námestník ministra zahraničných vecí UNR. Ceheľskyj zároveň patril k popredným predstaviteľom haličskej politickej reprezentácie a bol členom vlády ZO ZUNR. O výsledkoch svojej misie, zameranej aj na obchodné záležitosti, a najmä o audiencii u T. G. Masaryka, na ktorej sa zúčastnil spolu s M. Slavinským, referoval na zasadnutí vlády ZO ZUNR 20. marca 1919. Postoj československého prezidenta k ukrajinskej otázke hodnotil ako ústretový. Podľa Ceheľského: *„Masaryk a Beneš, a tým aj český štát, zastávajú názor, že je nevyhnutné vytvoriť samostatný ukrajinský štát.“*[94]

Ukrajinskí diplomati v tomto období vnímali Masarykove postoje ako náznak prehodnocovania jeho dovtedajšieho pohľadu na ukrajinskú otázku. Nasvedčovala tomu aj skutočnosť, že prezident upozorňoval E. Beneša na potrebu zriadenia československého zastupiteľstva v Kyjeve. Neznamenalo to však ešte jednoznačný Masarykov príklon k podpore ukrajinskej nezávislosti. Jeho postoje zostávali opatrné a možnosť ďalšieho vývoja ukrajinskej otázky spájal predovšetkým s rozhodnutiami mierovej konferencie a výsledkami povojnového usporiadania.[95] O tom, že ukrajinskú otázku ani neskôr nepovažoval za uzavretú, svedčia jeho reflexie v brožúre *Slované po válce* (1922). Masaryk v nej poukazoval na demografickú a územnú váhu Ukrajiny: *„Maloruský národ zasahuje aj do susedných krajín – do Ruska, Poľska, Podkarpatskej Rusi a Rumunska; jeho početnosť sa odhaduje na 40 miliónov.* [...] *Územie obývané Malorusmi nie je menšie ako Nemecko; počtom obyvateľov prevyšuje Francúzsko.“* Na inom mieste zároveň konštatoval: *„Postavenie Ukrajiny, Bieloruska a vlastne aj Litvy ešte nie je definitívne.“*[96]

Významnú úlohu v československom postoji k ukrajinskej otázke zohrávali hospodárske záujmy. Vplyvné ekonomické kruhy v Československu mali záujem na tom, aby budúce Rusko siahalo až ku Karpatom, čo by v prípade rusko-ukrajinskej federácie vytvorilo spoločnú československo-ruskú hranicu. V marci 1919 uzavrelo Československo s UNR obchodnú dohodu

[93] ФАЙЗУЛІН, Ярослав: «Протягом року я не отримував зарплати від петлюрівського уряду. Тому ліквідував свою місію». [online]. In: *Журнал «Країна»*, 2019, № 454, 8. 1. 2019, [cit. 2026-07-22]. Dostupné na internete: https://gazeta.ua/articles/history-journal/_protyagom-roku-ya-ne-otrimuvav-zarplati-vid-petlyurivskogo-uryadu-tomu-likviduvav-svoyu-misiyu/878511

[94] КРАВЧУК, О.: Т. Ґ. Масарик і українське питання..., s. 93.

[95] КРАВЧУК, О.: Т. Ґ. Масарик і українське питання..., s. 93-94.

[96] БОЧКОВСЬКИЙ, О. І.: Т. Г. Масарик. Національна проблема..., s. 179-180, 181-182.

v snahe uľahčiť prenikanie československého kapitálu na ukrajinský trh. Vtedajšia zjednotená Ukrajina predstavovala pre československý priemysel bezprostredne dostupnejší a perspektívnejší priestor než občianskou vojnou zmietané Rusko. Ukrajinský trh bol zároveň vnímaný ako možné hospodárske predpolie pre neskoršie prenikanie na rozsiahly celoruský trh po stabilizácii tamojších pomerov. O osobitnom záujme Československa o rozvoj obchodných a hospodárskych vzťahov s Ukrajinou a Ruskom otvorene hovoril začiatkom roku 1919 aj predseda vlády K. Kramář.[97] Nepriaznivý vojensko-politický vývoj na Ukrajine od druhej polovice roku 1919 však možnosti ďalšieho rozvoja československo-ukrajinských hospodárskych vzťahov výrazne obmedzil.

Aj keď Československo nadviazalo kontakty s Pretruševyčovou ZUNR i Petľurovou UNR, oficiálne ich neuznalo. Praha zároveň dbala na to, aby rozvíjanie vzťahov s ukrajinskými politickými reprezentáciami v budúcnosti nekomplikovalo nadviazanie vzťahov s Ruskom.[98] V rámci spletitej ukrajinskej otázky však československé vládne kruhy pristupovali k haličským Ukrajincom a východohaličskej otázke podstatne priaznivejšie než k Direktóriu UNR. Tento rozdielny prístup vyplýval z viacerých faktorov. Viacerí haličskí a českí, resp. slovenskí politici sa poznali už z predvojnového obdobia a udržiavali osobné či pracovné kontakty, okrem iného z pôsobenia vo viedenskom ríšskom parlamente. Haličskí Ukrajinci navyše ešte donedávna žili spolu s Čechmi a Slovákmi v spoločnom štátnom rámci habsburskej monarchie a ich národno-emancipačné úsilie vykazovalo v očiach československých predstaviteľov určité paralely s českým a slovenským zápasom za národné a politické sebaurčenie.[99] Dôležité bolo aj to, že hoci Československo oficiálne neuznalo Petruševyčovu vládu ZUNR, zároveň neuznávalo poľské nároky na Východnú Halič. Ako už bolo uvedené, Hrad zastával názor, že ukrajinská časť Haliče má právo spojiť sa s ostatnými ukrajinskými územiami a prostredníctvom takto zjednotenej Ukrajiny sa stať súčasťou budúcej demokratickej ruskej federácie.[100] V otázke budúceho štátoprávneho postavenia Východnej Haliče sa tak záujmy Československa a Poľska – dvoch významných aktérov stredoeurópskeho priestoru – dostávali do vzájomného rozporu.

V tom čase Československo nemalo príliš dobré vzťahy s Poľskom a do popredia sa dostali vzájomné územné spory o Tešínske Sliezsko, Oravu a Spiš. V prípade hospodársky a strategicky významného Tešínska sa pražská vláda odhodlala aj na silové riešenie. Dňa 23. januára

[97] VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 425.
[98] KOŁAKOWSKI, P.: Kwestia ukraińska..., s. 248.
[99] ВИЗДРИК, Віталій: Інтерновані частини УГА в Чехословаччині: надії та реалії. In: *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2006, № 571, s. 311.
[100] VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 426.

1919 začala československá armáda vojenskú operáciu, počas ktorej v priebehu niekoľkých dní obsadila väčšinu sporného územia a vytlačila odtiaľ početne slabšie poľské jednotky (časť poľských síl bola predtým presunutá na východohaličský front). Vo Varšave bol československý postup vnímaný ako využitie momentálneho oslabenia Poľska, ktorého vojenské sily boli súčasne viazané na viacerých miestach – v bojoch s haličskými Ukrajincami o Východnú Halič a Ľvov, vo Veľkopoľskom povstaní proti Nemecku a na severovýchode, kde sa v priestore uvoľňovanom nemeckými jednotkami Ober Ostu začínali stretávať poľské a sovietske mocenské a územné ambície. Po zákroku Dohody uzavreli 3. februára 1919 v Paríži E. Beneš a R. Dmowski dohodu o zastavení bojov a vytýčení dočasnej demarkačnej línie. Pokusy o dosiahnutie definitívnej dohody v nasledujúcich mesiacoch stroskotali. Praha a Varšava napokon upustili aj od plánovaného plebiscitu a súhlasili s odovzdaním problému na rozhodnutie (arbitráž) dohodových mocností. Paralelne prebiehal spor o Oravu a Spiš, kde bola situácia nemenej napätá – k prvým ozbrojeným zrážkam medzi poľskými a československými jednotkami došlo už pred Vianocami 1918.[101]

K prehlbovaniu vzájomnej nedôvery a nepriateľstva v československo-poľských vzťahoch prispievali okrem hraničných sporov aj ďalšie faktory. Prahu znepokojovala poľská podpora niektorých slovenských opozičných a autonomistických kruhov, ktorú vnímala ako nástroj oslabovania vnútropolitickej stability a medzinárodného postavenia Československa. S nedôverou sledovala aj neskoršie snahy Varšavy o zbližovanie s Budapešťou, ktorej revizionistická politika smerovala k revízii Trianonskej zmluvy a hraníc s Československom.[102] Varšava zasa s nevôľou sledovala československé sympatie k haličským Ukrajincom a prekážal jej vypočítavý postoj Prahy k Rusku. Svoju úlohu nepochybne zohrávala aj vzájomná neznalosť, sprevádzaná sklonom oboch strán navzájom sa podceňovať a nazerať na druhú stranu s istou dávkou povýšenectva. Oba štáty pritom očakávali, že ten druhý v blízkej budúcnosti zanikne.[103]

V širšom geopolitickom kontexte išlo o rivalitu medzi Československom

---

[101] *Československo na pařížské mírové konferenci 1918-1920. Dokumenty československé zahraniční politiky. Sv. 1 (listopad 1918 – červen 1919)*. Eds. J. Dejmek, F. Kolář. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2001, s. 13-14.

[102] DĄBROWSKI, Dariusz: Wschodnia Słowacja jako obiekt zainteresowania Polski a Węgier przed wybuchem II wojny światowej. In: *Stosunki polsko-słowackie w I połowie XX wieku*. Red. J. Głowińska. Wrocław : Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2006, s. 10.

[103] FRIEDL, Jiří: Prečo sme neboli spojencami? Československo a Poľsko v rokoch v rokoch 1918 – 1939. [online]. In: *Historická revue*, 2018, č. 11, s. 48-53, [cit. 2026-06-10]. Dostupné na internete: https://www.sme.sk/historicka-revue/c/preco-sme-neboli-spojencami-ceskoslovensko-a-polsko-v-rokoch-1918-1939, 11.05.2026

a Poľskom o politický vplyv a postavenie významného regionálneho aktéra v stredovýchodnej Európe, pričom ich predstavy o povojnovom usporiadaní priestoru na východ od ich hraníc sa zásadne rozchádzali. Perspektíva vzniku nezávislého ukrajinského štátu politicky a vojensky orientovaného na Varšavu, ako aj pričlenenie Východnej Haliče k Poľsku, boli v rozpore s československou predstavou o vytvorení spoločnej hranice s budúcim Ruskom. V tejto konštelácii Praha takpovediac vsadila na haličských Ukrajincov a do istej miery podporovala protipoľské sily, ktoré viedli ozbrojený zápas v poľsko-ukrajinskej vojne o Halič (1918 – 1919). Dokonca so súhlasom československej vlády v radoch UHA bojovalo nemálo československých dôstojníkov.[104] Na územie ZUNR bol v januári 1919 vyslaný československý predstaviteľ D. Pollák. V Stanislave a Sambire pôsobila polooficiálna československá vojensko-repatriačná misia. Medzi Prahou a Stanislavovom sa podarilo nadviazať kuriérsky styk a železničné spojenie a rozvíjali sa aj vzájomné obchodné kontakty.[105]

Už počas misie L. Ceheľského do Prahy vo februári 1919 sa s československou stranou rokovalo o vzájomnej výmene tovaru.[106] Dňa 11. apríla 1919 došlo k uzavretiu obchodnej dohody medzi Československom a ZUNR, ktorá okrem iného dokumentovala záujem českého kapitálu o haličský, najmä boryslavsko-drohobyčský ropný revír. Pred 1. svetovou vojnou to bolo jedno z najvýznamnejších oblastí ťažby ropy na svete – v roku 1909 sa podieľal približne 4 – 5 % na svetovej produkcii a viac ako 90 % na celkovej ťažbe ropy v Rakúsko-Uhorsku.[107] Podľa uzavretej dohody malo Československo získať podiel na akciách boryslavských ropných spoločností a dodávky 9-tisíc cisterien ropy a ropných produktov výmenou za priemyselné výrobky, uhlie a zbrane pre haličskú armádu bojujúcu proti Poľsku.[108] Podľa správy poľského vyslanca vo Viedni, český kapitál kontroloval sedem veľkých ropných rafinérií na území ZUNR.[109] Podpora západoukrajinského

[104] VIDŇANSKYJ, Stepan: Ukrajinská emigrácia v medzivojnovom Československu. In: *Historický časopis*, roč. 40, 1992, č. 3, s. 375.

[105] КІРСЕНКО, Михайло: ЗУНР і політика Чехословаччини. In: *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Том 52. Історичні науки*. Київ: Видво «Києво-Могилянська академія», 2006 s. 55.

[106] ФЕДУНИШИН, Л.: Становлення дипломатичної служби ЗУНР, s. 58.

[107] FRANK, Alison: Galician California, Galician Hell: The Peril and Promise of Oil Production in Austria-Hungary. [online]. In: *Bridges*, 2006, vol. 10 (June 2006), [cit. 2020-07-01]. Dostupné na internete: https://web.archive.org/web/20160505170714/http://ostaustria.org/bridges-magazine/volume-10-june-29-2006?start=10, 11.05.2026

[108] VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 425-426; KOŁAKOWSKI, P.: Kwestia ukraińska..., s. 248.

[109] КІРСЕНКО, М.: ЗУНР і політика Чехословаччини, s. 55.

vojnového úsilia tak bola prepojená aj s československými politicko-hospodárskymi záujmami.[110] Napr. v čase poľskej ofenzívy v máji 1919 upozorňovala československá misia vo východnej Haliči prostredníctvom košického posádkového veliteľstva Ministerstvo národnej obrany v Prahe na naliehavú potrebu dodať vojenskú muníciu UHA, ustupujúcej zo Sambira na Strij: *„...lebo inač nemôžu brániť Drohobyč. Pádom Drohobyča prestáva spojenie rusínskej armády* [sic] *s československým vojskom v Karpatoch. Týmto nemôže byť dodržaná uzavretá obchodná zmluva Ukrajinskej republiky s ČSR, hlavne výmena uhlia za petrolej, benzín, olej".*[111]

Záujem Československa sa pritom neobmedzoval iba na haličskú ropu. V československých hospodárskych a politických úvahách sa objavovala aj predstava, že samostatná Východná Halič, politicky a hospodársky spriaznená s Československom, by mohla slúžiť ako obchodný koridor smerom do Ruska, o ktorého trh mala Praha značný záujem. Petruševyčovi diplomati sa československú stranu usilovali v tejto predstave utvrdzovať: *„Jedinou možnou bránou Československa do celej východnej Európy a priľahlých oblastí Ázie je nezávislá Halič. Tá nebola, nie je a ani nebude natoľko industrializovaná, aby mohla Československu vo východnej Európe konkurovať."*[112] Takéto predstavy vznikali v období, keď ešte nebola definitívne vylúčená možnosť zachovania určitej formy západoukrajinskej štátnosti. Ani v poľskom politickom prostredí totiž nepanovala úplná zhoda o budúcom usporiadaní Východnej Haliče. Napr. niektorí stúpenci federalistických koncepcií pripúšťali kompromis s haličskými Ukrajincami a možnosť ponechať časť spornej východnej Haliče v ich rukách.[113]

Dôležitým faktom je, že už koncom roku 1918 sa objavovali úvahy o možnom štátoprávnom spojení časti haličských území s Československom. V niektorých západoukrajinských, predovšetkým rusofilsky orientovaných kruhoch sa diskutovalo o možnosti pripojenia Lemkoviny a priľahlých oblastí prikarpatskej Haliče k Československu pri zachovaní ich autonómneho postavenia.[114] Týmto smerom sa uberala aj časť politickej reprezentácie západných Lemkov, hoci jednotlivé lemkovské politické centrá presadzovali rozdielne koncepcie budúceho štátoprávneho usporiadania

[110] JARNECKI, Michał: Czas konfrontacji: lata 1918–1921. Trudne narodziny państw i konfliktu. In: *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd*, roč. 26, 2012, č. 2, s. 137.
[111] VHA Praha, f. MNO – HŠ – 1. odd. org. 1919-1939, šk. 8. Situace v Ukrajině (25 32-19). Telegram, 18.5.1919.
[112] MOTYL, A. J.: *The Turn to the Right: The Ideological...*, s. 34.
[113] LEINWAND, A. J.: Walka dyplomatyczna Polski..., s. 91; КІРСЕНКО, М.: ЗУНР і політика Чехословаччини, s. 55.
[114] JARNECKI, M.: Czas konfrontacji..., s. 161.

regiónu.[115] Ľudové veče vo Florynke (500 delegátov zo 130 lemkovských obcí) vyhlásilo 5. decembra 1918 Rusínsku národnú republiku Lemkov (tzv. Florynská republika), ktorá sa spočiatku orientovala na spojenie s demokratickým Ruskom. Neskôr jej predstavitelia presadzovali spojenie Lemkoviny (od Sanoku po Poprad) s Podkarpatskou Rusou a ich začlenenie do Československa na autonómnom základe.[116] V tejto súvislosti boli koncom decembra 1918 vyslané delegácie k T. G. Masarykovi do Prahy a ku Karpatorusínskej národnej rade (KRNR) v Prešove, vedenej Antonínom Beskidom. Po obsadení územia poľským vojskom Hlavná lemkovská rada koncom januára 1919 rozhodla o svojom rozpustení a „odovzdaní moci" KRNR v Prešove. Tá sa vyhlásila za jedinú zákonnú predstaviteľku Lemkov na oboch stranách Karpát, presadzovala československú orientáciu a vyslala svoju delegáciu na mierovú konferenciu v Paríži.[117] Odlišnú politickú orientáciu mala však tzv. Komančská republika vo východnej Lemkovine, ktorá vznikla 4. novembra 1918 a usilovala sa o spojenie so ZUNR. Jej existencia však bola takisto krátkodobá[118] – pretrvala iba do 24. (27.) januára 1919.[119]

Na jar 1919 sa možnosť tesnejšieho spojenia s Československom objavila už aj v úvahách politického vedenia ZUNR. Táto československá alternatíva sa pritom vynárala v čase, keď sa Praha čoraz výraznejšie angažovala v podkarpatskom priestore, bezprostredne susediacom s Východnou Haličou, a zároveň sa v jednotlivých karpatorusínskych národných radách i medzi americkými Rusínmi (rokujúcimi s T. G. Masarykom) postupne presadzovala orientácia na začlenenie Podkarpatska do Československa.[120] Otázku Podkarpatska otvoril E. Beneš 5. februára 1919 pred Najvyššou radou Parížskej mierovej konferencie, pričom argumentoval aj tým, že Karpatorusíni si želajú začlenenie do Československa. Zároveň poukázal

[115] HALCZAK Bohdan: Dzieje lemków od średniowiecza do współczesności. Warszawa : Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce, 2014, s. 98.

[116] Podrobnejšie: MAGOCSI, Paul Robert: The Ukrainian Question Between Poland and Czechoslovakia: The Lemko Rusyn Republic (1918–1920) and Political Thought in Western Rus – Ukraine. In: *Nationalities Papiers*, 1993, XXI (2), s. 360-381.

[117] MAGOCSI, Paul Robert: *Chrbtom k horám. Dejiny Karpatskej Rusi a karpatských Rusínov*. Prešov : Universum, 2016, s. 226. Podrobnejšie viď: ГОРБАЛЬ, Богдан: Лемківска Республика во Фльоринці 1918-1921. In: *Річник Руской бурсы*, 2018, № 14, s. 141-159.

[118] ЛЮБЧИК, Ігор: Лемківщина під час національно-визвольних змагань українського народу у 1918–1919 рр. In: *Українознавчі студії: науково-теоретичний журнал*, 2006, № 6-7 (2005-2006), s. 368-373.

[119] Viď: ШМІҐЕЛЬ, Міхал – СИРНИЙ, Марек: «Революція в Карпатах»: Зусилля угорської та чеської політики щодо втримання Словаччини та Підкарпаття у 1918-1919 рр. In: *Історична панорама: наук. збірник. Спеціальність «Історія». Вип. 28-29.* Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2019, с. 43-68.

[120] ŠVORC, Peter: Začlenenie Podkarpatskej Rusi do ČSR (1918 – 1920). In: *Česko-slovenská historická ročenka 1997*. Ed. V. Goněc. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1997, s. 45, 47-51.

na to, že pripojenie Podkarpatska k Československu by prispelo k vytvoreniu „sanitárneho kordónu“ voči sovietskemu Rusku, usilujúcemu sa exportovať „proletársku revolúciu“ do Európy.[121] Koncom marca 1919 sa E. Beneš obrátil na mierovú konferenciu v Paríži so žiadosťou o obsadenie Podkarpatska československou armádou, ktorej Najvyššia rada vyhovela. Tým dávala najavo, že prinajmenšom časť podkarpatského regiónu pripadne Československu.[122] Evidentne v tomto kontexte začal aj Petruševyčov politický tábor zvažovať projekt začlenenia Východnej Haliče do federatívneho zväzku s Československou republikou.

Prvé rokovania na túto tému v mene vlády ZO ZUNR viedol Teofil Okunevskyj s ministrami E. Benešom a Václavom Klofáčom v apríli 1919 v Prahe.[123] Návrh federatívneho spojenia s Československom sa následne prerokúval na zasadnutiach Štátneho sekretariátu ZUNR 19. a 25. mája 1919 (už v období tzv. Hallerovej ofenzívy), a to spolu s úvahami o možnom presune časti UHA na československé územie. Následne 30. mája 1919 bol do Paríža odoslaný list podpísaný Sydorom Holubovyčom, predsedom Rady štátnych sekretárov ZUNR. Haličská vláda v ňom navrhovala Rade štyroch, aby bol vo Východnej Haliči a Bukovine rozmiestnený kontingent spojeneckých vojsk Dohody. Ak by takéto riešenie nebolo možné, naliehavo žiadala, aby mocnosti Dohody udelili Československu mandát na dočasné obsadenie sporných území, a to až do definitívneho rozhodnutia mierovej konferencie o hranici medzi Poľskom a ZUNR.[124] Praha však na tento návrh oficiálne nezareagovala.

Rokovania o možnom československo-západoukrajinskom zblížení pritom pokračovali aj v nasledujúcich mesiacoch. Ukrajinské delegácie opakovane navštevovali Prahu. Poverenec ZUNR T. Okunevskyj pricestoval 27. mája 1919 po druhý raz do Československa a v Prahe rokoval s T. G. Masarykom a ďalšími štátnymi predstaviteľmi.[125] Odtiaľ odcestoval do Paríža, aby s československou delegáciou vedenou E. Benešom rokoval o nadviazaní užších štátnych a politických vzťahov vrátane možnosti vytvorenia spoločného štátneho zväzku, resp. konfederácie.[126] Vzápätí pricestovala z poverenia Štátneho sekretariátu ZO UNR druhá delegácia (Myroslav Zderkovskyj, Stepan Baran, Teodor Rožankovskyj), s širšími plnomocenstvami a tentoraz už aj s konkrétnymi návrhmi na uzavretie

[121] ПАНОВ, Ален: *Масарик і Закарпаття*. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2010, s. 97-104.
[122] RYCHLÍK, Jan – RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: *Podkarpatská Rus v dějinách Československa*. Praha : Vyšehrad, 2016, s. 45-46.
[123] ПАВЛИШИН, О.: Євген Петрушевич 1863–1940.., c. 246.
[124] PAVLIUK, Oleksandr: Ukrainian-Polish Relations in Galicia in 1918-1919. In: *Journal of Ukrainian Studies*, vol. 23, 1998, no. 1, s. 20.
[125] ФЕДУНИШИН, Л.: Становлення дипломатичної служби ЗУНР, s. 59.
[126] PAVLIUK, O.: Ukrainian-Polish Relations in Galicia in 1918-1919, s. 20.

politicko-vojenského spojenectva. Začiatkom júna 1919 navštívili Prahu aj minister zahraničných vecí UNR Volodymyr Temnyckyj a štátny sekretár súdnictva ZO UNR Osyp Buračynskyj. Pri stretnutí s nimi prezident T. G. Masaryk opätovne vyhlásil, že „bez súhlasu Dohody nemôže Praha nič podniknúť“.[127] Napokon myšlienku československo-západoukrajinského štátoprávneho spojenia nastolila na jeseň 1919 pred predstaviteľmi mocností Dohody aj Ukrajinská národná rada v USA.[128]

Pre československú stranu mohli byť takéto návrhy z geopolitického hľadiska príťažlivé, ich uskutočnenie však bolo za existujúcej medzinárodnej situácie málo reálne. Československo síce nadviazalo neoficiálne kontakty s oboma ukrajinskými republikami a v určitých otázkach vychádzalo ich predstaviteľom v ústrety, nezávislá ukrajinská štátnosť však nepatrila medzi ciele, ktoré by Praha vo svojej zahraničnej politike aktívne presadzovala. V tomto ohľade sa Československo pridŕžalo rámca politiky mocností Dohody, ktoré neboli naklonené medzinárodnému uznaniu nezávislej Ukrajiny. Podľa neskorších spomienok M. Slavinského: *„Rozprával som sa s prezidentom Masarykom, ministrom zahraničných vecí Benešom a ďalšími, ktorí v delikátnej forme hovorili, že Dohoda nemá záujem na vytvorení ukrajinského štátu.*“[129] Praha sa usilovala ukrajinskú otázku riešiť predovšetkým v súlade s vlastnými záujmami – posilnením svojho postavenia v stredovýchodnej Európe, získaním hospodárskeho a politického vplyvu smerom na východ a vytvorením predpokladov pre budúce vzťahy s Ruskom. Tento aspekt je pre pochopenie československej politiky kľúčový.

Podobne aj politiku Československa voči ZUNR možno celkovo charakterizovať skôr ako pragmatickú než jednoznačne priateľskú. Pražský Hrad pristupoval k západoukrajinským politikom s pochopením i diplomatickým taktom a ponechával otvorenú perspektívu možnej podpory, avšak iba za predpokladu súhlasu mocností Dohody; do užšieho spojenectva s Východnou Haličou sa pritom nehrnul. Československá politika mala v tomto smere svoje limity. Značné starosti spôsobovali jej diplomacii na Parížskej mierovej konferencii už otázky Tešínskeho Sliezska a Podkarpatskej Rusi, ktorej pričlenenie k ČSR navyše napĺňalo jeden z dôležitých strategických cieľov Prahy – získanie spoločnej hranice s Rumunskom. Za tejto situácie nemalo Československo dôvod podstupovať ďalšie politické a diplomatické riziká spojené s výraznejším angažovaním sa vo veci Východnej Haliče. Praha tak mala záujem ponechať si západoukrajinskú kartu v hre, nie však

[127] ФЕДУНИШИН, Л.: Становлення дипломатичної служби ЗУНР, s. 59.
[128] VIDŇANSKYJ, S.: Ukrajina a ukrajinská otázka..., s. 426.
[129] ФАЙЗУЛІН, Я.: «Протягом року я не отримував ...», [online]. Dostupné na internete: https://gazeta.ua/articles/history-journal/_protyagom-roku-ya-ne-otrimuvav-zarplati-vid-petlyurivskogo-uryadu-tomu-likviduvav-svoyu-misiyu/878511

kvôli nej rozohrávať novú partiu s neistým výsledkom.

Východohaličská otázka napriek tomu zaujímala osobitné miesto v zahraničnopolitických kalkuláciách Prahy, pretože jej nevyriešený status poskytoval Československu aj určitý nástroj tlaku na Poľsko a priestor na obmedzovanie jeho regionálneho vplyvu. Československí vládni predstavitelia si uvedomovali, že nevyriešené postavenie Východnej Haliče a pretrvávajúci poľsko-ukrajinský antagonizmus môžu zostať dlhodobým „boľavým miestom" Poľska. Osobitnou kapitolou tejto politiky sa stala internácia príslušníkov Ukrajinskej haličskej armády v Československu. Jej história sa začala písať v máji 1919 a zároveň otvorila novú etapu vzťahov medzi ČSR a ZUNR.

(*Pokračovanie v ďalšom čísle časopisu.*)